

**Müəlliflər:**

Qubad İbadoğlu  
Azər Mehtiyev  
Rövşən Ağayev  
Samir Əliyev

iqtisad elmləri namizədi  
iqtisad elmləri namizədi

**Rəyçi:**

Mirələm Həsənlı

iqtisad elmləri doktoru,  
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin  
"Maliyyə" kafedrasının professoru

**Elmi redaktor:**

Vüqar Bayramov

iqtisad elmləri namizədi

**Kitabın üz qabığının müəllifi:**

Kirman Abdin

**Kitab Açıq Cəmiyyət İnstitutu - Yardım Fondunun  
maliyyə dəstəyi ilə çap olunub.**

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin təsdiq etdiyi 2006-cı ilin büdcəsi fəaliyyətdədir. Artıq cəmiyyət üzvləri rəsmi açıqlamalar və kütləvi informasiya vasitələri tərəfindən yazılan məlumatlardan cari ilin əsas inkişaf istiqamətlərindən müəyyən qədər xəbərdardır. Sizə təqdim olunan kitabda əhalinin həyat səviyyəsinin, dövlətin qüdrət mənbəyini təşkil edən iqtisadi-sosial proseslərin daha geniş mənzərəsi verilmişdir. Bu da büdcənin dərinədən qavranılması və onun müvəffəqiyyətli icrası üçün hər bir vətəndaşın canla-başla fəaliyyət göstərməsinə rəvac verəcəyinə zəmin yaradır. Yeni inkişaf üfüqlərinə çıxmış Azərbaycan artıq öz uğurlarını beynəlxalq təcrübə ilə müqayisə etmək haqqını qazanmışdır. Ümid edirik ki, kitabda təsbit olunan yeniliklər - "beynəlxalq təcrübə", "büdcə terminlərinin izahı" oxucular tərəfindən maraqla qarşılanacaqdır.

Kitabda 2006-cı ilin proqnoz büdcəsi ilə bağlı məlumatlar yeni Azərbaycan manatı ilə təqdim olunur.

**Bədii redaktor:** Cəmil Əlibəyov  
**Texniki redaktor:** İlqar Cəfərov  
**Korrektor:** Tural Məmmədov  
**Operator:** Sona Məmmədova

Yığılmağa verilib: 15.02.06

Çapa imzalanıb: 15.02.06

Həcmi: 4.0 şərti ç.v.

Tiraj 1000.

"Ekspert" iqtisad jurnalı

Bakı şəhəri,

S.Rüstəmov küç. 3/6, mən. 3

Tel: (+994 12) 492 52 80

(+994 12) 497 11 61

Faks: (+994 12) 498 44 31

e-mail: [ekspert@azeronline.com](mailto:ekspert@azeronline.com)

web: [www.ekspert.az](http://www.ekspert.az)

ISBN 9952-8031-7-6

© "Ekspert" iqtisad jurnalı

# HƏYATIMIZIN BİR İLİ GERÇƏKLİK AYNASINDA



Sizə təqdim etdiyimiz kitab xəzinəmizin maliyyələşmə mənbələri və habelə məxariclərindən bəhs edir.

2006-cı ilin dövlət büdcəsi uzun sürən keçid dövrünün son mərhələlərindən biri kimi - müstəqil Azərbaycanın inkişafında bir neçə global anımla tarixə düşə bilər. İcrasına başlanmış büdcə aynasında bu, aydınlıqla nəzərə çarpır. Uğurlu gerçəklik müjdəsi ilk baxışda iki amillə səciyələnilir: sosial təminatla və milli müdafiə sisteminə ayrılan vəsaitlə!

Onu da deyək ki, hələ ölkənin Milli Məclisi növbəti ilin büdcəsini müzakirə edən vaxtlarda kütləvi informasiya vasitələrində hökumətin maddi imkanlar axtarılmasına istiqamətlənən yönümü haqqında xəbərlər cəmiyyətdə xoş ovqat yaratmışdır.

Budur, ilimizin qeyri-adi gəlişi. Proqnozlaşdırılan büdcə gəlirlərinin məcmusu 3,406 milyard manat təşkil edir. Bu ötən ildəkindən 1,4 milyard manat, 66,6 faiz çoxdur. Ümumi Daxili Məhsul isə 14,4 milyard manat həcmində nəzərdə tutulmuşdur.

Bax, tək-cə bir ilin büdcəsi zəmanət verir ki, az qala ölkə əhalisinin yarısının qapısını döyən yoxsulluq kabusu tezliklə həyatımızdan qeyb olsun, lakin, bu o halda mümkündür ki, büdcə vəsaitləri şəffaf və səmərəli xərclənsin.

Bu il hökumət əhalinin mənzil şəraitini yaxşılaşdırmaq üçün "İpoteka haqqında" Qanunun reallaşdırılmasından ötrü büdcədən 20 milyon manat ayırmağı nəzərdə tutub və sovet dövründən qalan əmanətlərin indeksləşdirilməsi üçün 40 milyon manat artıq büdcədə oturdulub, ilin ortasından əməliyyata başlanılacaqdır. Bunlara digər sosial təminatlar da əlavə olunduqda, həyatın yeniləşməsi, insanın inkişaf mənzərəsi göz önündə canlanır. Və bu da xüsusi nəzər - diqqəti çəkir ki, Azərbaycanın problemlər problemi olan ərazi bütövlüyünün bərpa olunması, çağdaş varlığımızın qayəsi - məzmunu Qarabağın güc vasitəsilə lazım gəlsə alınması müdafiəmizin təminatından asılıdır.

Bu sahəyə sıçrayışlı maliyyə qoyuluşu dostlarımızın sevincinə, düşmənlərimizin kədərinə səbəb olmaya bilməzdi. Bu ilin büdcəsində müdafiə xərcləri 586,9 milyon manat proqnozlaşdırılıb - 2005-ci ilə nisbətən müdafiə xərcləri 2006-cı ildə 84,9 faiz və ya 252,2 milyon manat artırılıb.



Bütün bu addımları aydın təsəvvür etmək üçün, demək olar ki, kitabda bütün sahələrə vəsait ayrılışı beynəlxalq təcrübə ilə müqayisəli şəkildə verilmişdir ki, bu da Azərbaycanın sivil məmləkətlər sırasına çıxmaq imkanlarına aydınlıq gətirir.

Və sonda onu demək istədik ki, dövlət büdcəsində şəffafıq yaradılması yalnız maariflənmək və iftixar duyğuları üçün deyildir. Büdcə özü də qanundur, odur ki, Azərbaycan Konstitusiyasının dövlət və cəmiyyət qarşısında qoyduğu vəzifələrin tərkib hissəsinin reallaşdırılmasında hamı - adi vətəndaş da, vəzifəli hökumət məmuru da eyni dərəcədə məsuliyyət daşıyır. Və bütün işlərin səmərəli, nizamlı aparılması problemlərimizin həllini sürətləndirər və bizi tezliklə sivil magistrala çıxarda bilər.

# HÖKUMƏTİN ƏHALİYƏ 2006-CI İL ÜÇÜN BÜDCƏ MÜJDƏSİ

**H**ər il olduğu kimi, 2006-cı büdcə ilində də hökumət əhaliyə müjdələr ünvanlayıb. Bunların bir hissəsinin ilin əvvəlində həyata keçirilməsi nəzərdə tutulsa da, digər hissəsinin reallaşması ilin ortalarına təsadüf edə bilər. Bu müjdələrə ötən əsrin sonlarından başlayaraq hər il büdcə müzakirələrində səsləndirilən əmanətlərin indeksləşdirilməsi məsələsi ilə yanaşı, son iki ildə gündəmə çıxan ipoteka kreditləşməsinə kimi tədbirlər daxildir.

## İpoteka krediti ilə ev almaq imkanları

Bu il əhalinin mənzil şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində hökumətin real addımlar atacağı gözlənilir: 2006-cı ilin dövlət büdcəsindən ipoteka kreditinin verilməsi üçün 20 milyon manat nəzərdə tutulub. 2005-ci ilin dövlət büdcəsində bu məqsədlə 6 milyon manat nəzərdə tutulsa da istifadə edilməmişdi.

Azərbaycan Respublikası prezidentinin 16 sentyabr 2005-ci il tarixli 299 sayılı fərnını ilə Milli Bankın nəzdində Azərbaycan İpoteka Fondu (AİF) yaradılıb. Kreditləşmə AİF tərəfindən seçilmiş müvəkkil banklar və kredit təşkilatları vasitəsilə həyata keçiriləcək.

**İpoteka kreditinin verilməsi şərtləri "Azərbaycan Respublikasının Milli Bankı nəzdində Azərbaycan İpoteka Fondunun vəsaiti hesabına ipoteka kreditinin verilməsi qaydaları" ilə tənzimlənir.** Qaydalara görə, ipoteka krediti istisnasız olaraq ölkə vətəndaşlarına verilir. İpoteka krediti Azərbaycanın milli valyutası olan manatla verilir. Krediti vətəndaşın istəyindən asılı olaraq ən azı 3 il, ən çoxu 15 il müddətinə almaq olar. Kreditin maksimum məbləği 30.000 manatdır. Kreditin illik faiz dərəcəsinin ən yüksək həddi 12%-dir. Kreditin məbləği vətəndaşın almaq istədiyi daşınmaz əmlakın, yeni mənzilin bazar qiymətinin 70%-dən çox olmamalıdır.

*Fərz edək ki, vətəndaş ipoteka krediti ilə almaq istədiyi mənzilin bazar qiyməti 20.000 manatdır. Həmin məbləğin (20.000 manat) ən azı 30%-ni, yəni 6.000 manatından çoxunu vətəndaşın özü ödəməlidir. Qalan 14.000 manata qədər vəsaiti isə ipoteka krediti vasitəsilə maliyyələşdirmə açılacaq.*

İpoteka kreditinin verilməsi üçün krediti almaq istəyən ailənin aylıq gəlirləri də nəzə-



rə alınır. Belə ki, kreditin qaytarılmasına yönələn xərclər borcalan ailənin aylıq məcmu gəlirlərinin 50%-dən çox olmamalıdır. *Məsələn, əgər borcalan kreditin qaytarılması üçün ayda 200 manat vəsait ödəyəcəksə, onun aylıq məcmu gəliri ən azı 400 manat olmalıdır. Təbii ki, həmin gəlirlər rəsmi olmalıdır, yəni rəsmi sənədlərlə təsdiq edilməlidir.*

İpoteka krediti almaq istəyən şəxs 3 növdə sığortaya malik olmalıdır: həyat, əmək və əmlak sığortası.

## Dəyersizləşmiş əmanətlər qaytarıla bilər

Əhalinin illərlə gözlədiyi və sovet dövründən qalmış əmanətlərinin indeksləşdirilməsi üçün ilkin olaraq 40 milyon manat nəzərdə tutulub. Əmanətlərin indeksləşdirilməsi hələ 2005-ci ildə gözlənilsə də, 2006-cı ildə onun həyata keçirilməsi istiqamətində addımlar atılmağa başlanılacaqdır. Mütəxəssislərin hesablamalarına görə, əmanətlərin tam ödənilməsi üçün 1,2-1,5 mlrd. ABŞ dolları intervalında vəsait tələb olunur.

**2006-cı ildə büdcədən ayrılan 40 milyon manat hesabına müharibə əlillərinin, şəhid ailələrinin, 1-ci və 2-ci qrup əlillərin, eləcə də yaşı 70-dən yuxarı olanların əmanətləri qaytarılacaq.** 2007-ci ildə yaşı 60-dan 70-dək olanlara, 2008-ci ildə yaşı 50-dən 60-a qədər olan əmanətçilər pullarını ala biləcəklər. Əmanətçilərin qalan hissəsinin əmanətləri isə hər il 20 faiz ödəmək şərti ilə sonrakı 5 ildə qaytarılacaq. Vəfat etmiş əmanətçilərin pulunu isə onun varisləri ala biləcəklər.

## Ünvanlı sosial yardım veriləcək

2006-cı il yanvar ayının 1-dən "Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında" Qanun qüvvəyə minib. Qanun əsasında aztəminatlı ailələr dövlət tərəfindən sosial yardım alacaqlar. Sosial yardım orta aylıq gəliri onlardan asılı olmayan səbəblərdən ehtiyac həddindən aşağı olan aztəminatlı ailələrə veriləcək.

**Rəsmi açıqlamalara görə ehtiyac həddinin ilkin dövrdə adambaşına 30 manat götürülməsi gözlənilir.** Belə olarsa ailə tərkibi 3 nəfər və aylıq gəliri 80 manat təşkil edən ailəyə hər ay (3 nəfər x 30 manat = 90 manat - 80 manat) 10 manat ünvanlı sosial yardım veriləcək.



Əhalinin aztəminatlı təbəqələrinə müavinətlərin ödənilməsi sisteminin təkmilləşdirilməsi və ölkədə ünvanlı sosial yardımın təbiq edilməsi məqsədilə 72,2 milyon manat, 1 yaşadək uşağı olan aztəminatlı ailələrə aylıq müavinətlərin ödənilməsi üçün 10 milyon manat vəsait nəzərdə tutulub. Sosial yardımın məbləği ailənin orta aylıq gəliri ilə hər bir ailə üzvü üçün təyin olunan ehtiyac həddi arasında yaranan fərq məbləğində hesablanacaq. Ehtiyac həddinin mərhələlərlə ölkə üzrə yaşayış minimumuna çatdırılması nəzərdə tutulub.

## Əmək haqları və müavinətlər artacaq

2006-cı ildə büdcədən maliyyələşən təşkilatlarda çalışan işçilərin əmək haqqının mərhələlərlə artırılması, onların orta aylıq əmək haqları ilə ölkədə mövcud olan orta aylıq əmək haqqı arasındakı fərqi azalması istiqamətində aparılan tədbirlərin davam etdirilməsi gözlənilir. Bu məqsədlə, həmçinin il ərzində minimum əmək haqqının (MƏH) artırılması da nəzərdə tutulub.

Qeyd edək ki, 2005-ci il oktyabr ayının 1-dən MƏH-in məbləği 25 manatdan 30 manata qaldırılıb. Bununla əlaqədar 2006-cı ildə vahid taarif cədvəli (VTC) ilə vəzifə maaşları alanların əmək haqlarının tənzimlənməsi məqsədilə 102 milyon manat vəsait nəzərdə tutulub. Vəzifə maaşları VTC ilə tənzimlənən vəzifələr üzrə əmək haqlarının artımı üçün büdcədən 31,4 milyon manat vəsait ayrılacaq və bu artım 630 min nəfəri əhatə edəcək.

Habelə, Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda döyüşlərdə əlil olmuş şəxslərə, 20 Yanvar əlillərinə, şəhid ailələrinə, həqiqi hərbi xid-

mət dövründə Çernobil qəzasının nəticələrinin aradan qaldırılmasına cəlb edilmiş və həmin qəza nəticəsində əlil olmuş hərbi qulluqçulara, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçılarına, Azərbaycan Respublikasının ərazi

**2006-cı ildən əmək pensiyalarının orta hesabla 20% artırılması nəzərdə tutulub.** Bu artımın həyata keçirilməsi üçün dövlət büdcəsindən ayrılacaq transfertin həcmi 167 milyon manat müəyyənləşdirilib.

bütövlüyü uğrunda döyüşlərdə iştirak etdiyinə görə müharibə veteranı adı almış şəxslərə müavinətlərin ödənilməsinə əlavə olaraq 2006-cı ildə 11,3 milyon manat ödənilməsi planlaşdırılıb.

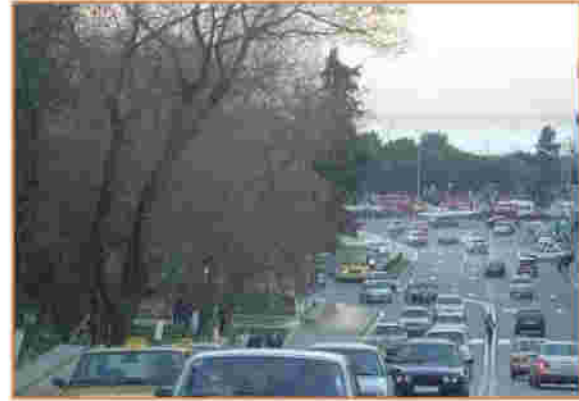
Bu ilin büdcəsindən Azərbaycanın Milli qəhrəmanlarına, "Xalq" və "Əməkdar" fəxri adları olan şəxslərə, mədəniyyət və incəsənət sahəsində böyük xidmətlərə malik şəxslərə yeni təsis edilmiş təqaüdlərin, eləcə də məbləğləri artırılmış fərdi təqaüdlərin ödənilməsi üçün əlavə olaraq 3,3 milyon manat ayrılması planlaşdırılıb.

### **Yolların tikintisi, abadlıq işləri gücləndiriləcək**

2006-cı ildə Dövlət Neft Fondundan büdcəyə transfer 585 milyon manat təşkil edir ki, bu da büdcə gəlirlərinin 17,2 faizinə bərabərdir.

Hökumət 2006-cı ildə Neft Fondundan ediləcək transferi məqsədlə investisiya proq-

ramlarına, o cümlədən Gəncə-Qazax, Kürdəmir-Ucar, Ucar-Yevlax, Yevlax-Gəncə, Bakı-Quba-Rusiya, Beyləqan-Ağcabədi və Bakı-Şamaxı avtomobil yollarının yenidən qurulmasına, Bakı dairəvi avtomobil yolunun tikintisinə yönəldəcək. Həmin vəsaitlərdən yeni ümumtəhsil məktəblərinin, xəstəxanaların, bir sıra rayonlarda idman komplekslərinin tikintisinə, su və kanalizasiya sistemlərinin yenidən qurulmasına vəsait ayrılması nəzərdə tutulub. Bu vəsaitlərdən, habelə ölkə ərazisində 52 ədəd modul tipli elektrik stansiyalarının tikintisinə də pay çatacaq.



Dövlət büdcəsinə ayrılan transferlərlə yanaşı 2006-cı ildə Dövlət Neft Fondundan qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılmasına 110,3 milyon manat, "Bakı-Tbilisi-Ceyhan" əsas ixrac boru kəməri layihəsində ölkəmizin iştirak payına 38 milyon manat, Oğuz-Qəbələ zonasından Bakı şəhərinə su kəməri xəttinin çəkilməsinə 90 milyon, Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulmasına 37 milyon manat həcmində vəsait yönəldiləcək.

# BÜDCƏ GƏLİRLƏRİ

2006-cı ildə büdcə gəlirləri 3,406 milyard manat proqnozlaşdırılıb. Bu, 2005-ci ilin proqnozuna nisbətən 1,4 milyard manat, 66,6 faiz çoxdur.

Büdcə gəlirlərində vergi daxilolmalarının payı 68,6 faizdir. Müqayisə üçün qeyd edək ki, 2003-cü ildə vergi daxilolmaları 84,5 faiz, 2004-cü ildə isə 75 faiz olub. Ötən ilin gözlənilən nəticələrinə əsasən vergi daxilolmalarının payının 74,9 faiz olması gözlənilir.

2006-cı ildə Ümumi Daxili Məhsul 14,4 milyard manat həcmində proqnozlaşdırılır. Bu, ötən ilə nisbətən 21 faiz (11,9 milyard manat) çoxdur. Bu il büdcə gəlirlərinin ÜDM-də payı isə 23,7 faiz nəzərdə tutulub. Ötən il büdcə gəlirlərinin ÜDM-də payı 17,2 faiz olub.

2006-cı ildə **Vergilər Nazirliyi üzrə** 2229,6 milyon manat, 2005-ci ilə müqayisədə 58 faiz çox, **Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə** 477,4 milyon manat, 2005-ci ilə nisbətən 37,3 faiz çox vəsait yığılması proqnozlaşdırılıb.

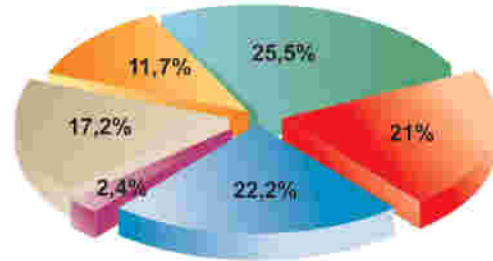
**Milli Bankın mənfəətindən daxilolmalar** 2005-ci ilə müqayisədə 3 dəfə azaldılaraq 2 milyon manata endirilib.

**Bu il büdcədən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar vəsaitləri** 80,9 milyon manat (artım 10,6 faiz) olacaq. Bu mənbə üzrə daxilolmaların büdcədə payı 2,4 faizdir.

**Dövlət Neft Fondundan büdcəyə transfer** 585 milyon manat təşkil edir və bu da büdcə gəlirlərinin 17,2 faizinə bərabərdir. Ötən il bu məbləğ 190 milyon manat nəzərdə tutulsa da, BVF-nin təkidindən sonra 150 milyon manata endirilmişdi. 2006-cı ildə həmin məbləğ 4 dəfəyədək artırılıb. Qeyd edək ki, bu il büdcənin ümumi artımında Neft Fondundan transferin payı 32 faizdir.

Hökumət Neft Fondundan ediləcək transfer hesabına məqsədli investisiya proqramlarının maliyyələşdirilməsi, o cümlədən avtomobil yollarının tikintisinə, yeni ümumtəhsil məktəblərinin, xəstəxanaların, bir sıra rayonlarda idman komplekslərinin tikintisinə

**Büdcə gəlirlərinin formalaşması mənbələri**



- Büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar vəsaitləri
- Neft Fondu
- Fiziki şəxslərdən gəlir vergisi
- Hüquqi şəxslərdən mənfəət vergisi
- ƏDV
- Digər daxilolmalar

vəsait ayırmaq niyyətindədir.

Xatırladaq ki, 2006-cı ildə büdcədə 1 barrel neftin orta ixrac qiyməti 40 ABŞ dolları məbləğində müəyyən edilmişdir.

**Yeni qaydaya görə, Azərbaycan Respublikasında istehsal edilən və qiymətləri tənzimlənən məhsulların ixracı zamanı məhsulların satış qiyməti ilə ölkə daxilində topdansatış qiyməti arasındakı fərqin 25 faizi dövlət büdcəsinə ödəniləcək.** Dünya bazar qiymətləri 40 ABŞ dollarından 50 ABŞ dollarınadək olduqda, onun 40 ABŞ dollarından yuxarı hissəsinin 50 faizi, 50 ABŞ dollarından yüksək olduqda isə onun 50 ABŞ dollarından yuxarı hissəsinin 75 faizi Dövlət Neft Fonduna köçürüləcək.

Bu il fiziki şəxslər öz gəlirləri hesabına büdcənin 11,7 faizini təmin etməli olacaq. Belə ki, **fiziki şəxslərdən gəlir vergisi üzrə daxilolmalar** təxminən 397,5 milyon manat nəzərdə tutulub. Bu ötən ilə müqayisədə 41% (0,12 milyon manat) çoxdur. Artım, əsasən əmək haqlarının, o cümlədən büdcədən maliyyələşən təşkilatlarda işləyənlərin əmək haqlarının artırılması və fiziki şəxslərin gəlir

vergi şkalasına edilmiş dəyişiklik hesabına proqnozlaşdırılıb. Ötən il fiziki şəxslərin gəlir vergisinin büdcə gəlirlərində payı 13,8 faiz olub.

2006-cı ildə **hüquqi şəxslər** (bələdiyyə mülkiyyətində olan müəssisə və təşkilatlardan başqa) öz mənfəətlərindən 869,5 milyon manat məbləğində vergi ödəməli olacaqlar. Ötən illə müqayisədə hüquqi şəxslərdən mənfəət vergisi üzrə daxilolmalar 2,5 dəfə (521,1 milyon manat) artıb.

Bu il büdcə gəlirlərinin 25,5 faizi **mənfəət vergisi** vasitəsilə formalaşacaq. Bu son 10 ildə ən yüksək göstəricidir. Ötən il bu göstərici 17,1 faiz olub.

**Vergi qanunvericiliyində edilmiş dəyişikliyə əsasən 2006-cı il yanvarın 1-dən etibarən hüquqi şəxslərin mənfəət vergisinin dərəcəsi 24%-dən 22%-ə endirilib.** Mənfəət vergisinin dərəcəsinin aşağı salınması fonunda belə artım hasilatın pay bölgüsü sazişləri əsasında fəaliyyət göstərən şirkətlərin növbəti ildən mənfəətlə işləmələri, xam neft və neft məhsullarının qiymətlərinin yüksək olması, neft sazişləri üzrə fəaliyyət göstərən podratçılar və subpodratçılar tərəfindən ödəniləcək vergilərin artması ilə bağlıdır. Bu ildən başlayaraq ABƏŞ dövlət büdcəsinə mənfəət vergisi ödəyəcək. Mütəxəssislərin hesablamalarına görə dünya bazarında neftin qiymətinin indiki səviyyədə qalacağı təqdirdə 2006-cı ildə ABƏŞ-in büdcəyə ödəyəcəyi məbləğin 220 milyon ABŞ dollarına catacaq. Bu halda artımın 38 faizi konsorsiuma daxil olan şirkətlərin payına düşəcək.

Son illər ərzində büdcənin əsas mədaxil mənbəyi olan **əlavə dəyər vergisi (ƏDV)** üzrə daxilolmalar bu il büdcə gəlirlərinin 21 faizini (713,3 milyon manat) təşkil edir. Bu son 9 ildə ən aşağı göstəricidir. Belə ki, ötən il ƏDV üzrə daxilolmaların payı 28,4 faiz olub. 2006-cı ildə ƏDV yığımının 54 faizi vergi, 46 faizi isə gömrük orqanlarının öhdəsinə düşür.



*Bu ildən etibarən ƏDV ödəyicisi olmaq istəyən müəssisələrin qeydiyyatdan keçməsi üçün tələblər bir qədər sərtləşdirilib. Bundan sonra onlar ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyat haqqında könüllü ərizədə sahibkarlıq fəaliyyətinin növü, güman edilən rüblük dövrü, satılacaq mal, iş və xidmətin növü, fəaliyyəti həyata keçirmək üçün maliyyə vəsaitlərinin miqdarı, cəlb ediləcək işçilərin sayı, istehsal avadanlıqları və sair aktivlərin dəyəri əksini tapmalıdır. Bundan əlavə, ərizə təqdim edildikdə vergi orqanları 30 gün müddətində araşdırma aparır və məlumatların dürüstlüyünü yoxlayır. Yoxlama nəticəsində təqdim olunmuş məlumatların düzgün olmadığı aşkar edilərsə, vergi orqanı müraciət edən şəxsə qeydiyyatdan imtina barədə bildiriş verə bilər.*

Cari ildə **yol vergisi** üzrə proqnoz 11,4 milyon manat müəyyənləşdirilib ki, bu da ötən ilə nisbətən 1,3 milyon manat çoxdur. Yığımın 10,3 milyon manatı vergi, 1,1 milyon manatı gömrük orqanlarının payına düşür.

**Hüquqi şəxslərin əmlak vergisi** - 55,6 milyon manat (artım - 39 faiz), **torpaq vergisi** - 18,2 milyon manat (artım - 30 faiz), **sadələşdirilmiş vergi** - 26,5 milyon manat (artım - 18,5 faiz) nəzərdə tutulub. **Mədən vergisi** demək olar ki, ötən ilki səviyyədə saxlanılıb - 100 milyon manat.

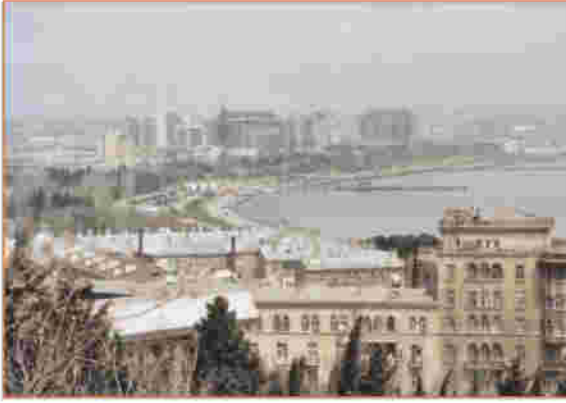
**Aksizlərin** büdcə gəlirlərində payı 4,3 faiz (146,9 milyon manat) nəzərdə tutulur ki, bu da ötən illə müqayisədə 11,9 milyon manat, 8,8 faiz çoxdur. 2005-ci ildə aksiz vergilərinin büdcə gəlirlərində payı 6,6 faiz olub. Bu mənbədən daxilolmaların 80 faizi neft məhsullarının payına düşür. Bu vəsaitin 129 milyon manatı vergi orqanlarının, 17,9 mil-



yon manatı isə gömrük orqanlarının xətti ilə təmin ediləcəkdir.

**Dövlət rüsumu** büdcə gəlirlərinin 1,1 faizini təşkil edərək, 36,5 milyon manat nəzərdə tutulur. Bu mənbədən daxilolmalar ötən il ilə müqayisədə 21,7 faiz (6,5 milyon manat) çox proqnozlaşdırılıb.

**Gömrük rüsumları** büdcə gəlirlərinin 3,8 faizi həcmində, yeni 130 milyon manat proqnozlaşdırılıb. Proqnozun tərtibində idxalın səviyyəsi və strukturunda, habelə idxal rüsumlarının dərəcələrində aparılacaq dəyişikliklər nəzərə alınıb. Ötən il üzrə gömrük rüsumlarından daxilolmalar 100 milyon manat olub, bu mənbənin gəlirlərdə payı isə 4,9 faiz təşkil edib.



Büdcənin gəlir mənbələrindən biri də **vergi olmayan sair gəlirlərdir**. 2006-cı ilin büdcəsində bu mənbə üzrə gəlirlər 201,6 mil-

yon manat nəzərdə tutulub. Onun büdcə mədaxilində payı 6 faiz təşkil edir. Bu mənbə üzrə daxilolmalar ötən il ilə müqayisədə 91,8 milyon manat, 83,6 faiz artırılıb. Artıma səbəb kimi xam neft və neft məhsullarının ixrac qiymətlərinin yüksək olması, dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmaların vergi orqanlarının xətti ilə dövlət büdcəsinə təmin edilməsi göstərilir.

**Beynəlxalq təcrübə:** Son illər ayrı-ayrı ölkələrdə dövlət büdcəsinin ÜDM-in yenidən bölgüsündə rolunun artdığı müşahidə olunub. Araşdırmalar göstərir ki, inkişaf etmiş ölkələrdə büdcə gəlirlərinin milli məhsulda payı son vaxtlar 30-40 faiz intervalında dəyişib. İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf təşkilatının məlumatına görə, 2002-ci ildə bütün büdcə həlqələri üzrə məcmu vergi gəlirlərinin ÜDM-də payı aşağıdakı kimi olub:

- İsveçrə - 50,6%
- Fransa - 44,2%;
- İtaliya - 41,1%;
- Almaniya - 36,2%;
- Böyük Britaniya - 35,9%;
- İspaniya - 35,6%;
- Portuqaliya - 34%.

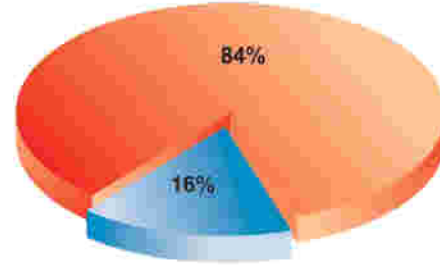
Təşkilatın məlumatına görə, göstərilən dövrdə Avropa Birliyi ölkələrində orta hesabla bu göstərici 40,5 faiz olub.

## BÜDCƏ XƏRCLƏRİ

Bu il dövlət büdcəsinin xərcləri 3 milyard 594,3 milyon manat təsdiq olunub. Bu, il ərzində ölkədə yaradılması gözlənilən ÜDM-in 1/4-i (yəni 25 faizi) qədərdir. Bu ilin büdcə xərcləri ötən ildəkindən 63,1 faiz, 1 milyard 391 milyon manat çoxdur.

Büdcə xərclərinin 3019,8 milyon manatı, 84,0 faizi mərkəzləşdirilmiş, yerdə qalan 574,5 milyon manatı (16 faizi) isə yerli xərclərdən ibarətdir.

Büdcə xərclərində mərkəzləşdirilmiş və yerli xərclərin payı



■ Mərkəzləşdirilmiş xərclər  
■ Yerli xərclər

## BÜDCƏ XƏRCLƏRİNİN TƏSNİFLƏŞDİRİLMƏSİ

Büdcənin tərtib olunması zamanı xərclər dövlətin yerinə yetirəcəyi funksiyalar, həmin funksiyaları həyata keçirəcək təşkilatlar (qurumlar) və hər bir qurumda vəsaitlərin istifadə ediləcəyi konkret istiqamətlər (yeni xərc maddələri) üzrə müəyyən olunur və planlaşdırılır. Başqa sözlə, əvvəlcə dövlətin il ərzində həyata keçirəcəyi bütün işlər (qarşısında duran vəzifələr) funksional istiqamətlər üzrə qruplaşdırılır. Sonra bu vəzifələr ayrı-ayrı dövlət qurumları arasında bölünərək onların icrasını təşkil edən və buna məsuliyyət daşıyan təşkilatlar, habelə konkret işləri və tapşırıqları bilavasitə icra edən idarə və müəssisələr müəyyən olu-



nur. Daha sonra isə dövlət qurumu və təşkilatı üzrə onlara həvalə olunan vəzifə və funksiyaların həyata keçirilməsi üçün konkret xərclər üzrə bir il ərzində ayrılacaq büdcə vəsaitinin həcmi dəqiqləşdirilir.

Göründüyü kimi, dövlət büdcəsinin tərtibi prosesinə büdcədən vəsait alan bütün müəssisə və təşkilatlar, yəni yüz minlərlə insan cəlb olunur. Buna görə də, büdcə işinin səmərəli təşkili, o cümlədən bütün səviyyələrdə və mərhələlərdə vahid metodoloji yanaşmanın və düzgün əlaqələndirilmənin təmin edilməsi üçün ölkədə "Vahid büdcə təsnifatı" işlənib hazırlanıb. Həmin təsnifat Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 06 oktyabr tarixli 149 sayılı qərarı ilə təsdiq olunub. Bu sənəddə büdcə xərclərinin funksional və iqtisadi təsnifatı verilib. Xərclərin funksional təsnifatı funksional bölmələr, köməkçi bölmələr və paraqraflar üzrə qruplaşdırılır və kodlaşdırılır. Xərclərin iqtisadi təsnifatı isə bölmə, köməkçi bölmə, paraqraf, maddə və yarım maddələr üzrə qruplaşdırılır və kodlaşdırılır. 2006-cı ilin dövlət büdcəsi həmin təsnifata uyğun tərtib olunub<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Əvvəlki illərdə dövlət büdcəsi Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin 05 avqust 1996-cı il tarixli İ-54 sayılı əmri ilə təsdiq edilmiş, sonradan 17 sentyabr 1997-ci il tarixli İ-66 sayılı və 03 avqust 1998-ci il tarixli İ-63 sayılı əmrləri ilə müəyyən dəyişikliklər edilmiş "Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsi təsnifatının tərkibi" barədə Təlimata uyğun tərtib olunurdu.

## Funksional təsnifat

2006-cı il dövlət büdcəsi haqqında qanunda büdcə xərcləri funksional və köməkçi bölmələr üzrə bölünərək göstərilib. Vahid büdcə təsnifatına uyğun olaraq bu ilin dövlət büdcəsi 13 funksional bölmə üzrə aşağıdakı kimi qruplaşdırılıb:

Müqayisə üçün qeyd edək ki, ötən (2005-ci) ilin dövlət büdcəsi xərclərinin quruluşunda (dəyişikliklər nəzərə alınmaqla) "Təhsil xərcləri" (17,2 faiz), "Sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri" (14 faiz) və "Müdafiə xərcləri" (13,5 faiz) bölmələri daha yüksək paya malik idi.

Funksional bölmələr üzrə xərclər	Məbləği (mln. AZN)	Umumi büdcə xərclərində payı, faizlə
1. Ümumi dövlət xidmətləri	485,1	13,5
2. Müdafiə	587	16,3
3. Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq	270,4	7,5
4. Təhsil	476,7	13,3
5. Səhiyyə	150,5	4,2
6. Sosial müdafiə və sosial təminat	405,1	11,3
7. Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət	70,6	2
8. Mənzi və kommunal təsərrüfatı	61,8	1,7
9. Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi	132,4	3,7
10. Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar	614,3	17,1
11. Nəqliyyat və rabitə	80,3	2,2
12. İqtisadi fəaliyyət	84,4	2,4
13. Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər	175,7	4,9
<b>Dövlət büdcəsinin xərcləri, cəmi</b>	<b>3594,3</b>	<b>100</b>

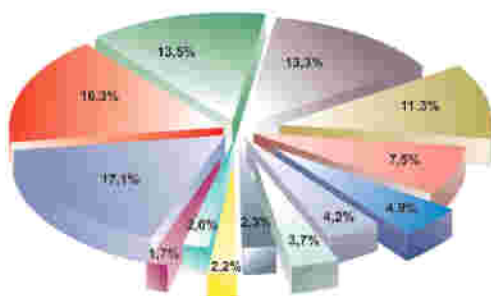
Nəzərə almaq lazımdır ki, dövlət orqanları və təşkilatlarının (yəni nazirliklərin, komitələrin, idarələrin, yerli icra hakimiyyəti orqanlarının və s.) aparatlarının saxlanması xərcləri "Ümumi dövlət xidmətləri" bölməsində nəzərə alınır. Funksional istiqamətlər üzrə ayrılan vəsaitlər isə həmin funksiyalar üzrə xidmətlərin bilavasitə yerinə yetirilməsinə yönəldilir. Məsələn, 2006-cı ildə Təhsil Nazirliyinin mərkəzi aparatının və rayon şöbələrinin saxlanması üçün "Ümumi dövlət xidmətləri" bölməsi ("İcra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərcləri" yarım bölməsi) üzrə 2,8 milyon manat vəsait nəzərdə tutulur. Büdcənin "Təhsil" bölməsindəki vəsait isə təhsil sahəsində dövlət xidmətlərini həyata keçirən dövlət orqanları (məsələn, Təhsil Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi, Vergilər Nazirliyi və s.) və təşkilatları (ayrı-ayrı məktəblər, litseylər, dövlət universitetləri və institutlar və s.) arasında onlara həvalə edilən vəzifələrin və yerinə yetirdikləri xidmətlərin həcminə uyğun olaraq bölünür.

Bu il büdcədən ən çox vəsait "Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar" funksional bölməsinə ayrılıb; büdcə xərclərinin 17,1 faizi qədər. Büdcə xərclərindəki payına görə sonrakı yerlərdə "Müdafiə" (16,3 faiz) və "Ümumi dövlət xidmətləri" (13,5 faiz) bölmələri gəlir. "Təhsil" bölməsi 13,3 faizlik payla dördüncüdür. Ayrı-ayrı funksional bölmələrin büdcə xərclərindəki payını müqayisəli şəkildə daha aydın görmək üçün piroqa nəzər salaq.

**Beynəlxalq təcrübə:** Büdcə təhlilində diqqət yetirilən mühüm göstəricilərdən biri də büdcə xərclərinin ÜDM-də payıdır.

2002-ci ildə həmin göstərici İtaliyada 47%, Böyük Britaniyada 38%, Fransada 42,6%, İsveçrədə 41%, Almaniya 30% təşkil edib.

### 2006-cı il üçün Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi xərclərinin funksional quruluşu



- Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar
- Müdafiə
- Ümumi dövlət xidmətləri
- Təhsil
- Sosial müdafiə və sosial təminat
- Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq
- Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər
- Səhiyyə
- Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi
- İqtisadi fəaliyyət
- Nəqliyyat və rabitə
- Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət
- Mənzil və kommunal təsərrüfatı

### Təşkilati struktur

Məlum olduğu kimi, dövlətin qarşısında duran funksiya və vəzifələrin həyata keçirilməsi müvafiq məqsədlər üçün yaradılmış dövlət orqanları və icra hakimiyyəti qurumları tərəfindən təşkil və təmin olunur. Hər bir konkret funksiya və vəzifənin həlli üçün il ərzində dövlət büdcəsindən ayrılması nəzərdə tutulan vəsait də həmin funksiyanı yerinə yetirən dövlət qurumu və təşkilatları arasında onlara həvalə olunan işlərin həcminə uyğun olaraq bölünür.



"Azərbaycan Respublikasının 2006-cı il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 noyabr 2005-ci il tarixli fərmanında büdcənin bütün xərcləri, funksional bölmə və yarım-bölmələr üzrə verilməklə yanaşı, həm də konkret icraçılar (dövlət qurumları və təşkilatlar) arasında bölünərək təqdim olunub.

### İqtisadi təsnifat

#### Büdcə xərclərinin iqtisadi quruluşu.

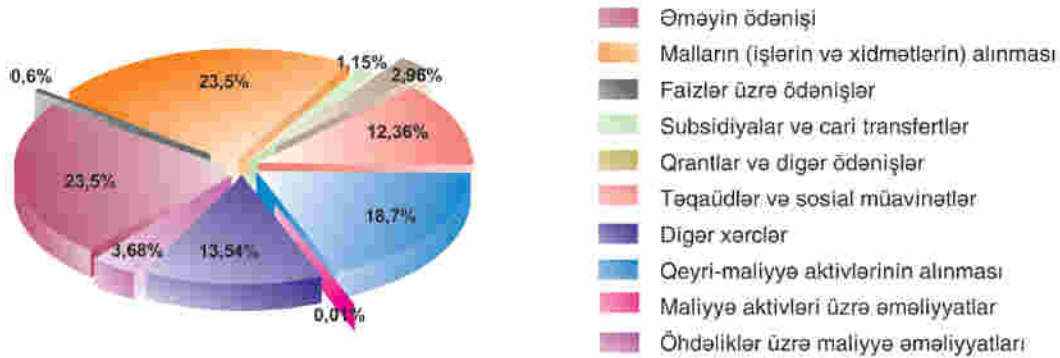
Funksional istiqamətindən və sərəncamçı təşkilatdan asılı olmayaraq büdcədən müxtəlif məqsədlərə ayrılan vəsaitlər müvafiq müəssisə və təşkilatlarda iqtisadi təyinatı üzrə istifadə olunur. Belə ki, hər bir fəaliyyət üzrə işçilərə əmək haqqı verilir, müvafiq işlərin və xidmətlərin təşkili üçün zəruri mallar alınır, kommunal, nəqliyyat və başqa xidmətlərin haqqı ödənilir, müvafiq obyektlər tikilir, təmir olunur və s. Buna görə də dövlət büdcəsinin xərcləri planlaşdırılarkən onlar əvvəlcə iqtisadi məzmununa görə qruplaşdırılır.

"Vahid bütçə təsnifatı"na əsasən bütçə xəclərinin iqtisadi təsnifatı bölmələr, yarımbölmələr, paraqraflar, maddələr və yarımmaddələr üzrə bölünərək 6 rəqəmli ədədlə kodlaşdırılır. Kodun ilk 2 rəqəmi iqtisadi təsnifat üzrə bölməni, üçüncü rəqəmi köməkçi bölməni, dördüncü rəqəm paraqrafı, beşinci rəqəm maddəni və nəhayət sonuncu - altıncı rəqəm isə yarımmaddəni göstərir.

**Nümunə:**

Bölmə	Köməkçi bölmə	Paraqraf	Maddə	Yarımmaddə	Kod	
Əməyin ödənişi					210000	
	...				...	
Malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınması					220000	
	...				...	
	İstehlak mallarının və materiallarının alınması	Digər istehlak mal və materiallarının alınması		İnventar və avadanlığın alınması		225000
					...	...
						225400
						225410
					İnventarın alınması	225411
					Avadanlığın alınması	225412
		Digər alışlar və xidmətlər	225413			
	Sair xidmətlərin haqqının ödənilməsi					226000

"Vahid bütçə təsnifatı"na uyğun olaraq, 2006-cı ilin dövlət bütçəsinin xərclərinin iqtisadi təsnifatı 10 bölmədən ibarət olmaqla quruluşu aşağıdakı kimidir:



2006-cı ilin dövlət bütçəsi xərclərinin 23,5 faizi (təqribən 840 milyon manat) əməyin ödənilməsi (əmək haqqı və sosial sığor-

ta haqqı), daha bir o qədər həssəsi də malların (işlərin və xidmətlərin) haqqının ödənilməsi məqsədlərinə sərf olunacaq. Bütçə

xərclərinin 12,4 faizinə qədər (440 milyon manatdan çox) müxtəlif növ təqaüd və sosial müavinətlərin ödənilməsinə yönəldiləcək.

Bu il dövlət büdcəsindən müxtəlif növ əsas vəsaitlərin (bina və tikillər, yolların çəkilişi, maşın və avadanlıqlar və s.) alınması üçün 665 milyon manat ayrılacaq. Əgər həmin məbləğə "Digər xərclər" bölməsinin tərkibində əsaslı təmir xərcləri üçün nəzərdə tutulan 130 milyon manatı da əlavə etsək, onda bu il büdcədən əsaslı xərclərə (əsaslı təmir və investisiyaya) 795 milyon manatadək (büdcə xərclərinin 22 faizindən çox) vəsaitin ayrılacağını görürük. Bu vəsaitin 611 milyon manatının birbaşa investisiyalara yönəldilməsi nəzərdə tutulur.

2006-cı ildə dövlət büdcəsində enerji sek-



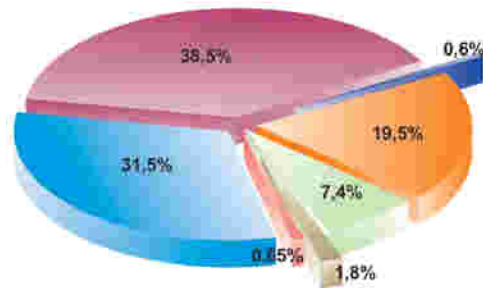
toru üzrə alınan yanacaq üçün ödənilməyən məbləğə görə həmin sektora ediləcək dolayı subsidiyanın limiti 335,4 milyon manat müəyyən edilib. Bu da büdcə xərclərinin 9,3 faizi qədərdir.

**Beynəlxalq təcrübə:** Beynəlxalq Valyuta Fondunun maliyyə statistikası üzrə məlumatlarının təhlili göstərir ki, ayrı-ayrı ölkələrdə dövlət büdcəsi xərclərinin iqtisadi strukturu bir-birindən xeyli fərqlənir. Heç şübhəsiz, bu fərq hökumətlərin seçdiyi büdcə prioritetlərilə bağlıdır. Qurumun məlumatına görə, ötən onilliyin sonlarında inkişaf etmiş ölkələrdə dövlət büdcəsinin əhəmiyyətli hissəsini (təxminən 75-95%) cari xərclər, yəni əmək haqqı, borca xidmət, mal alışı və s. ilə bağlı xərclər təşkil edib. Məsələn, göstərilən dövrdə Fransa-

da dövlət büdcəsi xərclərinin 95%-ni cari xərclər, o cümlədən 34%-ni malların alınması (xidmətlərin göstərilməsi), 16%-ni əmək haqqı xərcləri təşkil edib. Əmək haqqı xərclərinin dövlət büdcəsinin məcmu xərclərinə nisbəti Portuqaliyada 25%, Yunanstanda 20%, Belçikada 14%, ABŞ-da 11% və Norveçdə 9% olub. Bu ölkələrdə kapital xərclərinin dövlət büdcəsi xərclərinə nisbəti isə 4-15% intervalında dəyişib. Məsələn, həmin göstərici ən az - 4% İsveçdə, ən yüksək 14,5 İspaniyada qeydə alınıb.

# ÜMUMİ DÖVLƏT XİDMƏTLƏRİ XƏRCLƏRİ

2006-cı ilin proqnoz büdcəsində ümumi dövlət xidmətləri xərcləri 458,1 milyon manata bərabər olub. Onun büdcə xərclərinin yekununda payı 13,5 faizdir. Müqayisə üçün qeyd edək ki, 2005-ci ilin büdcəsində müvafiq göstərici 11,8 faiz olub. Bu xərc maddəsi üzrə artım ötən illə müqayisədə 76,7 faiz, 199,2 milyon manat təşkil edib.



## Xərclərin strukturu

2006-cı ilin "Ümumi dövlət xidmətləri" xərclərinin bölüşdürülməsi 2004-cü ildə qəbul olunmuş və bu ildən qüvvəyə minən "Vahid büdcə təsnifatı" əsasında aparılıb. Təsnifatla bu bölmə "Qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli idarəetmə orqanlarının saxlanması", "Beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı", "Elm", "Başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidmətləri" və "Dövlət borcu üzrə xidmətlər" köməkçi bölmələr üzrə qruplaşdırılıb. "Başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidmətləri" köməkçi bölməsinə ölkədə seçkilərin qeydiyyatı, seçkilərin, referendumların və digər seçkilərin keçirilməsi, respublika miqyaslı siyahıyaalınma və statistika sistemində islahatların aparılması xərcləri daxildir.

- Dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı
- Qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması xərcləri
- Naxçıvan Muxtar Respublikasına verilən dotasiya
- Elm
- Beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı
- Yerli (bələdiyyə) büdcələrə verilən dotasiya
- Başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidmətləri

## Xərclərin dinamikası

Aşağıdakı cədvəl vasitəsilə bu bölmə üzrə xərclərin son 2 illik səviyyəsinə və onun dinamikasına nəzər yetirək.

### Ümumi dövlət xidmətləri xərclərinin dinamikası (2005-2006-cı illər)

Milyon manatla

	2005-ci il gözlənilən icra	2006-cı il təsdiq olunmuş proqnoz	2005-ci ilə nisbətən artım və ya azalma, faizlə
<b>Cəmi xərclər</b>	2203,2	3594,32	63,141
<b>1. Ümumi dövlət xidmətləri xərcləri</b>	259,731	458,1	186,8
<b>o cümlədən:</b>			
- qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması xərcləri	122,556	145,528	120,0
- beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərcləri	7,571	8,374	110,6
- elm xərcləri	28,676	33,975	118,5
- başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidməti xərcləri	10,576	2,713	74,4
- dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı	31,8	201,399	533,0
- yerli (bələdiyyə) büdcələrə verilən dotasiya	2,0	3,0	150
- Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə verilən dotasiya	56,661	89,849	158,6

**İcra hakimiyyətinin saxlanması xərclərinin təşkilatlar üzrə təsnifatı onların ali və yuxarı, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları kimi bölgüsündən asılıdır.**

Ali və yuxarı icra hakimiyyəti orqanlarına Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatı və Nazirlər Kabineti daxildir. 2006-cı ilin dövlət büdcəsindən Prezident Aparatının saxlanması üçün 11,33 milyon manat ayrılması nəzərdə tutulub. Bu ötən ilin büdcəsinin gözlənilən icrası ilə müqayisədə 1,84 milyon manat, 19,4 faiz çoxdur.



## İcra hakimiyyətinin saxlanması xərclərinin nazirliklər üzrə bölgüsü və dinamikası

Nazirliklərin adı	2005-ci il gözlənilən icra	2006-cı il təsdiq olunmuş proqnoz	2006-cı ildə 2005-ci ilə müqayisədə, %-lə	Ümumi yekunda payı, %-lə
Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	2,27	2,60	114,7	5.6
Ədliyyə Nazirliyi	4,35	5,61	129,0	10.9
Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	1,70	1,74	102,8	4.2
Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi	1,92	2,04	106,2	4.7
Xarici İşlər Nazirliyi	4,34	4,29	98,7	10.7
İqtisad İnkişaf Nazirliyi	3,52	2,32	65,9	8.7
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	2,32	1,82	78,5	5.7
Maliyyə Nazirliyi	5,02	5,84	116,4	12.4
Mədəniyyət Nazirliyi	1,18	1,30	110,2	2.9
Nəqliyyat Nazirliyi	1,03	1,13	110,0	2.6
Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi	0,537	0,606	112,8	1.3
Səhiyyə Nazirliyi	0,635	0,758	119,3	1.6
Təhsil Nazirliyi	2,71	2,81	103,9	6.7
Vergilər Nazirliyi	6,84	8,18	119,6	19.7
Sənaye və Energetika Nazirliyi	0,909	0,976	107,4	2.2
Müdafiə Sənayesi Nazirliyi*	-	-	-	-
Fövqəladə Hallar Nazirliyi**	-	-	-	-

\*Müdafiə Sənayesi Nazirliyi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 dekabr 2005-ci il tarixli fərmanı ilə Dövlət Konversiya və Xüsusi Maşınqayırma Komitəsinin bazasında yaradılıb. Bu fərmanla Nazirliyin xərc smetası barədə təkliflərin hazırlanması Nazirlər Kabinetinə tapşırılsa da kitab nəşrə təqdim olunarkən hələ bu barədə rəsmi informasiyalar olmadığından Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin qarşısındakı qrafalar boş göstərilir.

\*\* Fövqəladə Hallar Nazirliyi də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 dekabr 2005-ci il tarixli fərmanı ilə yaradılıb. Fərmanla Dövlət Sənayedə İşlərin Təhlükəsiz Görülməsinə Nəzarət və Dağ Mədən Nəzarəti Komitəsi, Nazirlər Kabineti yanında Material Ehtiyatları Komitəsi, Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin Mülki Müdafiə İdarəsi, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Dövlət Yanğından Mühafizə İdarəsi, Dövlət Sularda Xilasetmə Xidməti, Bakı şəhər İcra hakimiyyətinin Mənzil-kommunal Departamentinin İzotop xüsusi kombinatı və Azərbaycan Respublikası Dövlət Tikinti və Arxitektura Komitəsinin Tikilməkdə olan obyektlərin Birləşmiş Müdiriyyəti və Müdiriyyətin anbarları Fövqəladə Hallar Nazirliyinin tabeliyinə verilib. Eyni zamanda fərmanla Nazirliyin xərc smetası barədə təkliflərin hazırlanması Nazirlər Kabinetinə tapşırılsa da, kitab nəşrə təqdim olunarkən hələ bu barədə rəsmi informasiyalar olmadığından Fövqəladə Hallar Nazirliyinin qarşısındakı qrafalar boş göstərilir.

## Təşkilati struktur

"Qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli idarəetmə orqanlarının saxlanması" xərclərinin təşkilati strukturu Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında hakimiyyətin bölgüsü prinsipi əsasında müəyyən edilib. Belə ki, bu strukturda 3 həlqə - qanunvericilik, yerli və mərkəzi idarəetmə orqanları fərqləndirilib. Qanunvericilik hakimiyyətinin qanunvericiliyin təminatı ilə əlaqədar dövlət xidməti xərclərinin sərəncamçısı Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisidir. Milli Məclis aparatının saxlanması məqsədilə 9,19 milyon manat vəsait ayrılması nəzərdə tutulub. Bu ötən ilin büdcəsinin gözlənilən icrası ilə müqayisədə 1,46 milyon manat, 18,9 faiz çoxdur.

2006-cı ilin büdcəsində Nazirlər Kabineti aparatının saxlanması üçün 3,61 milyon manat vəsait nəzərdə tutulub. Bu ötən ilin büdcəsinin gözlənilən icrası ilə müqayisədə 36 min 978 manat, təqribən 1 faiz çoxdur.

Elm xərclərinə gəlincə, bu il ərzində onun həcmnin 33,97 milyon manat olacağı gözlənilir. Bu xərclərin 31,58 milyon manatı fundamental elmi məqsədlərə, 2,39 milyon manatı ümumi dövlət xidmətləri üzrə tətbiqi tədqiqatlara sərf ediləcək.

**Təşkilati təsnifata görə mərkəzi icra hakimiyyətinə 20 nazirlik, 10 komitə, 1 komissiya, 3 xidmət, 3 agentlik, 4 baş idarə, 3 işçi qrupu, 1 Palata daxildir.\***

20 nazirlikdən 17-i, 10 komitədən 7-i, komissiyaların və agentliklərin hamısı, 1 baş idarə və 1 işçi qrupu ümumi dövlət xidmətləri xərclərinin tərkibində təqdim olunur. Bu təsnifata müdafiə, məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə, təhlükəsizlik orqanları daxil deyildir.

## Funksional təsnifat

Funksional təsnifata görə nəzərdə

tutulmuş vəsaitin 9,192 milyon manatı qanunvericilik, 14,95 milyon manatı ali və yuxarı icra hakimiyyəti, 57,34 milyon manatı mərkəzi icra hakimiyyəti, 28,52 milyon manatı yerli icra hakimiyyəti orqanlarının, 34,53 milyon manatı Azərbaycan Respublikasının xaricdə olan səfirlik, konsulluq və başqa diplomatik nümayəndəliklərinin saxlanılmasına yönəldiləcək.

2006-cı il büdcə qanununda beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqının ödənilməsi məqsədilə 8,37 milyon manat vəsait proqnozlaşdırılıb ki, onun da 8,35 milyon manatını beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı və 0,19 milyon manatını digər xərclər təşkil edib.

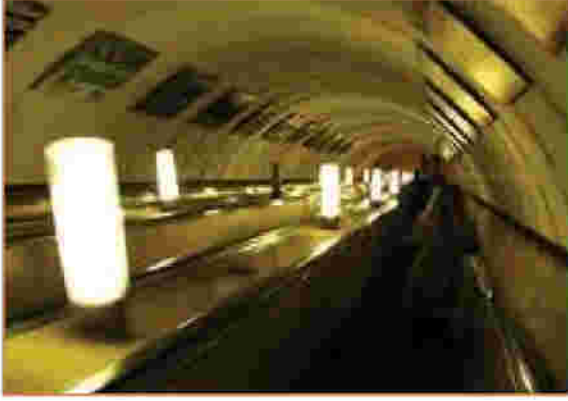
Bu ilin büdcəsində başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidmətləri xərcləri üçün 2,71 milyon manat ayrılması nəzərdə tutulub ki, onun da 2,45 milyon manatı digər seçki, 0,159 milyon manatı müxtəlif siyahıyaalınma, 0,101 milyon manatı statistika sistemində islahatların aparılması tədbirlərinə yönəldiləcək.

2006-cı ildə dövlət borcu üzrə xidmətlərə yönəldiləcək vəsaitin məbləği 176,5 milyon manat təşkil edəcək. Bu məbləğin 3,385 milyon manatı xarici ölkələrdən, 29,12 milyon manatı beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatlarından alınan kreditlərə faiz və digər ödənişlərə xərclənəcək. Yerdə qalan vəsaitdən 6 milyon manat dövlət istiqrazlarının yerləşdirilməsinə, 3,603 milyon manat dövlət daxili uduşlu istiqraz vəərəqələri və başqa qiymətli kağızlar üzrə tirajların keçirilməsi və uduşların verilməsinə, 2,271 milyon manatı Azərbaycan Respublikasının Milli Bankından, 72,10 milyon manat səhmdar-kommeriya banklarından alınmış kreditlərə görə ödənişlərə və 60 milyon manat digər borclara ayrılması nəzərdə tutulub.

**Bu ilin büdcəsində büdcələr arasında transferlər bölməsi üzrə 92,84 milyon manat proqnozlaşdırılıb ki, onun da 89,84 milyon manatını Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə və 3 milyon manatını yerli (bələdiyyə) büdcələrə ödənişlər təşkil edir.**

\*Təsnifat Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 dekabr 2005-ci il tarixli fərmanının tələbləri nəzərə alınmaqla hazırlanıb.

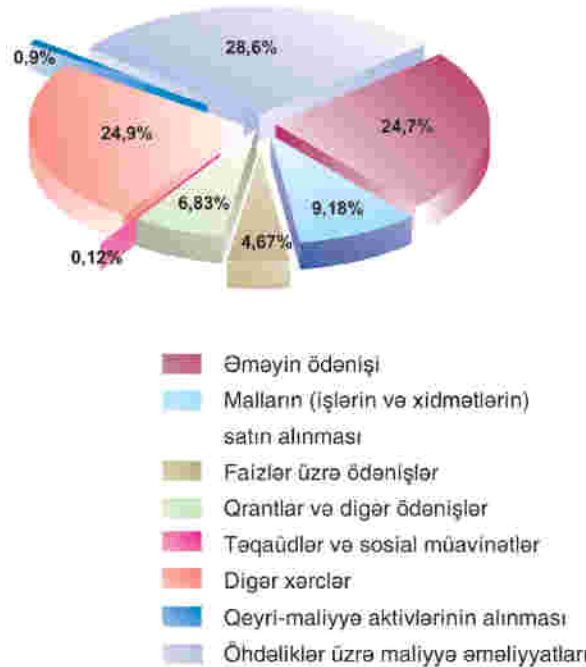
## İqtisadi təsnifat



Xərclərin iqtisadi təsnifatına gəlincə, bu kontekstdə ümumi dövlət xidmətləri xərclərinin tərkibində əməyin ödənişi -113,5 milyon manat, malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması - 42,14 milyon manat, faizlər üzrə ödənişlər - 21,44 milyon manat, qrantlar və digər ödənişlər - 31,35 milyon manat, təqaüdlər və sosial müavinətlər - 0,576 milyon manat, digər xərclər - 114,5 milyon manat, qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması - 4,131 milyon manat və nəhayət öhdəliklər üzrə maliyyə əməliyyatları -131,2 milyon manat təşkil edəcək.

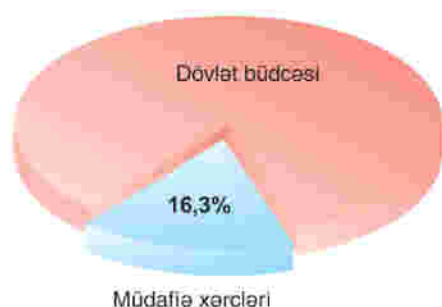
Beynəlxalq statistikada ümumi dövlət xidməti və məhkəmə-hüquq mühafizə xərcləri "ictimai xidmət xərcləri" kimi təsnif olunur. İnkişaf etmiş ölkələrdə "kiçik hökumət" modellərinə üstünlük verildiyindən, həmçinin idarəetmədə əks-mərkəzləşmə ilə bağlı islahatlar dərinləşdiyindən dövlət büdcəsindən məmur aparatının saxlanmasına əl də böyük vəsait ayrılır. Bu xərclərin müxtəlif dövlətlər üzrə səviyyəsi son illər orta hesabla belə olub:

- ABŞ - 10%
- Avstraliya - 10%
- Kanada - 10%
- Avstriya - 8%
- Finlandiya - 8%
- İspaniya - 7%
- İsveç - 7%
- Norveç - 7%
- Almaniya - 5%
- İsveçrə - 5%



# MÜDAFİƏ XƏRCLƏRİ

Bu ilin büdcəsində müdafiə xərclərinə 586,7 milyon manat ayrılması proqnozlaşdırılır. Bu xərc maddəsinin büdcənin məxaric hissəsində xüsusi çəkisi 16,3 faiz təşkil edir.



templə artımı ölkənin müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsi, müdafiənin maddi-texniki bazasının dünya standartlarına yaxınlaşdırılması məqsədilə həyata keçirilib. Beləliklə də



2005-ci ildə müvafiq göstərici 13,5 faizə bərabər olub. Büdcənin cəmi xərclərinin artımı müqabilində müdafiə xərclərinin daha üstün

2005-ci ilə nisbətən 2006-cı ildə müdafiə xərclərinin 84,9 faiz və ya 252,2 mln. manat artırılması nəzərdə tutulub.

## Təşkilati struktur

2006-cı ilin təsdiq olunmuş büdcəsində müdafiə xərcləri hazırda 2 nazirlik, 1 dövlət komitəsi və 1 cəmiyyət arasında bölüşdürülüb.

	2005-ci il gözlənilən icra, milyon manatla	2006-cı ildə təsdiq olunmuş proqnoz, milyon manatla	2006-cı ildə 2005-ci ilə müqayisədə %-lə
Cəmi müdafiə xərcləri	320,1	587	183,4
Müdafiə Nazirliyi	287,8	540	187,6
Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi	23,2	37,9	163,5
Dövlət Xüsusi Maşınqayırma və Konversiya Komitəsi*	9,0	9,0	100
Könüllü Hərbi Vətənpərvərlik Texniki İdman Cəmiyyəti	0,024	0,035	145,2

\*Azərbaycan Respublikası prezidentinin 16 dekabr 2005-ci il tarixli fərmanı ilə Dövlət Konversiya və Xüsusi Maşınqayırma Komitəsi ləğv edilmiş və onun bazasında Müdafiə Sənayesi Nazirliyi yaradılmışdır.

## Funksional təsnifat

Vahid büdcə təsnifatına görə, funksional baxımdan "Müdafiə" bölməsi "Müdafiə qüvvələri", "Milli təhlükəsizlik", "Müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində tətbiqi tədqiqatlar" və "Digər kateqoriyalara aid edilməyənlər" köməkçi bölmələrindən ibarətdir.

"Müdafiə qüvvələri" köməkçi bölməsinə silahlı qüvvələr, müdafiə sahəsində məsələlərə və xidmətlərə rəhbərlik, quru, dəniz, hava hücumlarından müdafiə qüvvələrinin idarə edilməsi, mühəndis və nəqliyyat qoşunlarının, rabitə qoşunlarının, hərbi kadr xidmətinin və digər qeyri-nizami xidmətlərin, ehtiyatda olanların və müdafiə məqsədli köməkçi qüvvələrin idarə edilməsi və ya onlara kömək göstərilməsi, həmçinin xaricdə olan hərbi attaşələrin aparatlarının və səhra hospitallarının saxlanması ilə bağlı xərclər, həmçinin xarici dövlətlərə hərbi yardımın göstərilməsi, mülki müdafiə məsələləri ilə bağlı xidmətlər daxildir.

"Milli təhlükəsizlik" köməkçi bölməsinə milli təhlükəsizlik qüvvələrinə rəhbərlik və onun idarə olunması, kadr siyasəti və saxlanması ilə bağlı xərclər daxildir.

"Müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində tətbiqi tədqiqatlar" köməkçi bölməsinə müdafiə və milli təhlükəsizliklə əlaqədar tətbiqi tədqiqatları və təcrübi işləri həyata keçirən təşkilatlara rəhbərlik və onların idarə edilməsi, elmi-tədqiqat institutları tərəfindən həyata keçirilən müdafiə və milli təhlükəsizliklə əlaqədar tətbiqi tədqiqatların və təcrübi işlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı xərclər aiddir.

"Digər kateqoriyalara aid edilməyənlər" köməkçi bölməsinə - "Müdafiə" bölməsinə daxil edilmiş paraqraflarda öz əksini tapmayan digər xidmətlərlə bağlı xərclər daxildir.

## İqtisadi təsnifat

İqtisadi təsnifata görə 2006-cı ilin büdcəsində nəzərdə tutulmuş cəmi müdafiə xərclərinin 549 milyon manatı müdafiə qüvvələrinə, 37,92 milyon manatı isə milli təhlükəsizlik köməkçi bölmələrinə ayrılıb.

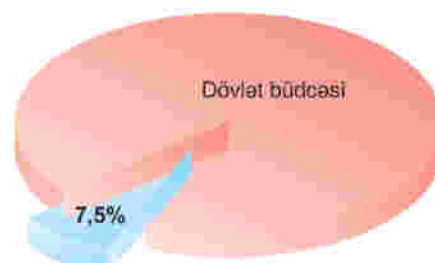


Hərbi xərclərin səviyyəsi ayrı-ayrı hökumətlərin ölkənin müdafiə qüdrətinin möhkəmləndirilməsi qayğısına necə qaldığını qiymətləndirmək baxımından çox mühümdür. Lakin həmin xərclərin az yaxud çox olması ölkənin hərbi əməliyyatlara cəlb edilib-edilməməsindən də asılıdır. Hərbi xərclərin məcmu büdcə xərclərinə nisbəti son illərdə müxtəlif dövlətlər üzrə belə olub:

- ABŞ - 23%
- İsveçrə - 10%
- Kanada - 10%
- Avstraliya - 9%
- Almaniya - 9%
- Norveç - 8%
- İsveç - 6%
- Finlandiya - 5%
- İspaniya - 5%
- Avstriya - 3%

# MƏHKƏMƏ HAKİMİYYƏTİ, HÜQUQ-MÜHAFİZƏ VƏ PROKURORLUQ XƏRCLƏRİ

2006-cı ilin dövlət büdcəsində məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq xərclərinə 270,4 milyon manat ayrılması nəzərdə tutulub. Bu istiqamətə yönələn xərclərin yekunda xüsusi çəkisi 7,5 faiz təşkil edib. Ötən illə müqayisədə məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq xərcləri 87,8 milyon manat, 48,1 faiz artıb.



Məhkəmə hakimiyyəti,  
hüquq-mühafizə və  
prokurorluq xərcləri

## Təşkilati struktur

Təşkilati baxımdan bu xərclər məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq orqanlarının saxlanılması üzrə bölüşdürülüb. Bu xərc bölməsi üzrə məhkəmə hakimiyyətinə daxil olan aşağıdakı təşkilatlara vəsait ayrılıb.

Təşkilatın adı	2005-ci il gözlənilən icra, milyon manatla	2006-cı il təsdiq olunmuş proqnoz, milyon manatla	2006-cı ildə 2005-ci illə müqayisədə, %-lə
Məhkəmə hakimiyyəti xərcləri	11,03	12,22	110,8
Konstitusiya Məhkəməsi	1,743	1,998	114,6
Ali Məhkəmə	1,379	1,795	130,2
Apellyasiya Məhkəməsi	1,424	1,470	103,2
İqtisad Məhkəməsi	0,520	0,542	104,1
Şəhər və rayon məhkəmələri	3,625	3,922	108,2
Yerli iqtisad məhkəmələri	0,230	0,247	107,2
Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə	0,898	0,938	104,4
Beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn mübahisələrə dair iqtisad məhkəməsi	0,118	0,128	108,6
Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə hərbi məhkəmə	0,484	0,501	103,4
Hərbi məhkəmələr	0,607	0,678	111,8

2006-cı ilin büdcəsində hüquq-mühafizə orqanlarının saxlanması xərcləri aşağıdakı təşkilatlar arasında bölüşdürülüb.

Hüquq-mühafizə orqanının adı	2005-ci il gözlənilən icra, milyon manatla	2006-cı il təsdiq olunmuş proqnoz, milyon manatla	2006-cı ildə 2005-ci ilə müqayisədə %-lə
Hüquq-mühafizə	156,8	239,5	152,7
Daxili İşlər Nazirliyi	73,33	110,4	150,7
Dövlət Gömrük Komitəsi	3,251	4,209	129,5
Dövlət Feldyeger Xidməti	0,663	1,084	163,3
Dövlət Sərhəd Xidməti	17,07	30,13	176,6
Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti	14,78	22,62	153,0
Daxili İşlər Nazirliyi Daxili Qoşunlarının Baş İdarəsi	17,40	27,67	159,0
Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Dövlət Yanğın Təhlükəsizliyi İdarəsi*	12,59	19,02	151,1
Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Qərarlarının İcrası Baş İdarəsi	17,77	24,34	137,0

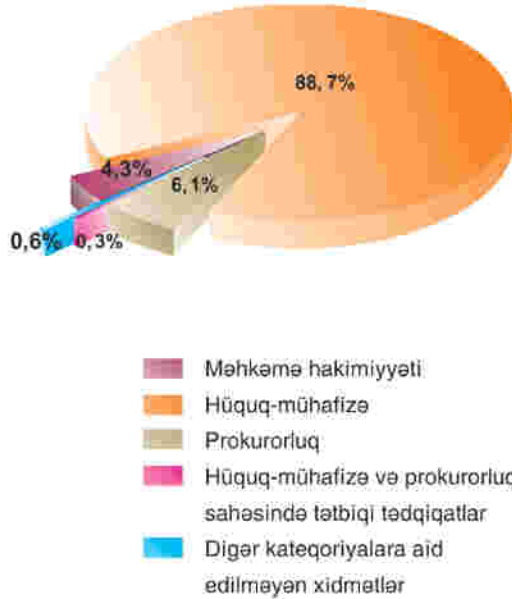
\*Azərbaycan Respublikası prezidentinin 16 dekabr 2005-ci il tarixli fərmanı ilə Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Dövlət Yanğın Təhlükəsizliyi İdarəsi ləğv edilmiş, onun və digər təşkilatların bazasında Fövqəladə Hallar Nazirliyi yaradılmışdır.

Bu ilin dövlət büdcəsində prokurorluq orqanlarının saxlanması xərcləri aşağıdakı təşkilatlar arasında belə bölüşdürülüb.

Prokurorluq orqanlarının adı	2005-ci il gözlənilən icra, milyon manatla	2006-cı il təsdiq olunmuş proqnoz, milyon manatla	2006-cı ildə 2005-ci ilə müqayisədə %-lə
Prokurorluq	12,82	16,28	126,9
Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğu	10,06	12,69	126,2
Azərbaycan Respublikasının Hərbi Prokurorluğu	2,764	3,589	129,8

## Funksional təsnifat

Vahid büdcə təsnifatına görə "Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq" bölməsi "Məhkəmə hakimiyyəti", "Hüquq-mühafizə", "Prokurorluq", "Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq sahəsində tətbiqi tədqiqatlar" və "Digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlər" köməkçi bölmələrindən ibarətdir.

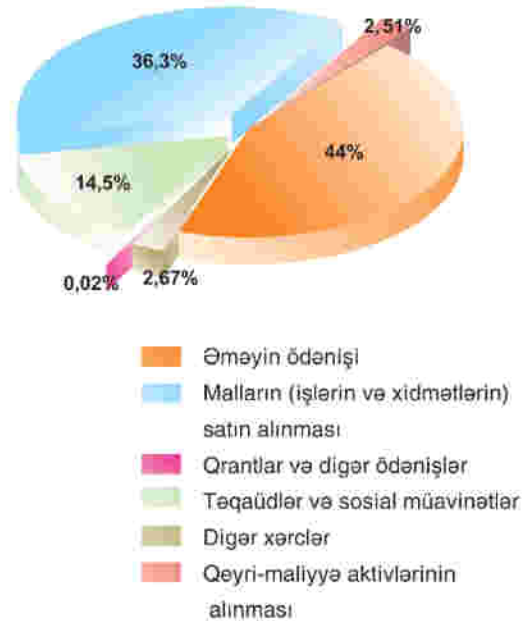


2006-cı ilin büdcəsindən məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə və prokurorluq orqanlarına ayrılan vəsaitin 12,22 milyon manatı, 4,2 faizi məhkəmə hakimiyyətinə, 239,6 milyon manatı, 88,7 faizi hüquq-mühafizəyə, 16,28 milyon manatı, 6,1 faizi prokurorluq orqanlarının saxlanılmasına, 0,636 milyon manatı, 0,23 faizi hüquq-mühafizə və prokurorluq sahəsində tətbiqi tədqiqatlara, 1,63 milyon manatı, 0,6 faizi digər kateqoriyalara aid edilməyən xidmətlərə yönəldilib.



## İqtisadi təsnifat

Xərclərin iqtisadi təsnifatına gəlinə, bu kontekstdə məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq xərclərinin tərkibində əməyin ödənişi -119,1 milyon manat, malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması - 98,4 milyon manat, qrantlar və digər ödənişlər- 0,072 milyon manat, təqaüdlər və sosial müavinətlər - 39,25 milyon manat, digər xərclər - 6,745 milyon manat və qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması - 6,810 milyon manat təşkil edəcək.





# TƏHSİL XƏRCLƏRİ

2006-cı ildə dövlət büdcəsindən təhsilə 476.7 milyon manat ayrılacaq. Bu, ötən ildə olduğundan 98,1 milyon manat çoxdur. Bu il təhsilə ayrılan vəsait büdcənin ümumi xərclərinin 13,3 faizi qədərdir, bu da ötən illə (17,2 faiz) müqayisədə 3,9 faiz bəndi az deməkdir. Bu il təhsilə çəkilecek xərclər ölkədə proqnozlaşdırılan ÜDM-in 3,3 faizi qədər olacaq.

## Funksional təsnifat

2006-cı ilin dövlət büdcəsində "Təhsil" bölməsi üzrə nəzərdə tutulan xərclərin köməkçi bölmələr üzrə quruluşu aşağıdakı cədvəldə əks olunub.



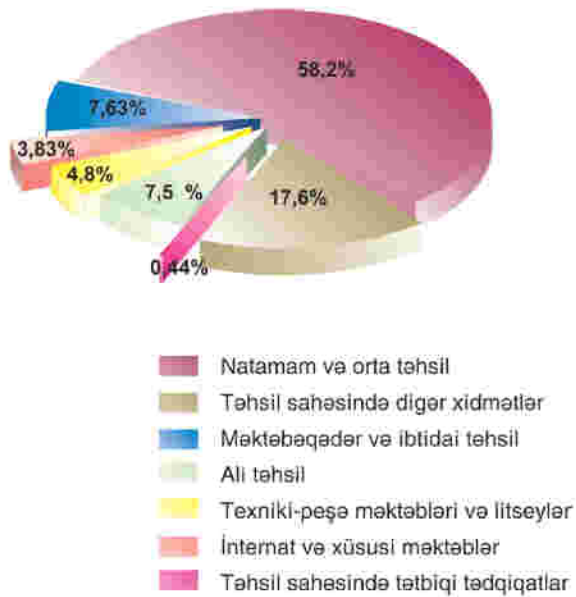
Təhsil xərclərinin böyük əksəriyyəti - 58,2 faizi - natamam və orta təhsil məktəblərinə, 7,6 faizi məktəbəqədər və ibtidai təhsilə və 7,5 faizi isə ali təhsilə ayrılır. Bu bölmənin ümumi xərclərinin 17,6 faizi təhsil sahəsində digər xidmətlərə yönəldilir.

Dövlət büdcəsi xərclərinin bölmələri arasında təhsil xərcləri bu məqsədə yönəldilən vəsaitin daha çox hissəsinin yerli xərclərə yönəlməsi ilə seçilir. Belə ki, bu bölməyə ayrılan vəsaitin 75,7 faizi, yaxud 361,0 milyon manatı yerli xərclər üçün nəzərdə tutulur. Qalan 24,3 faiz vəsait (115,7 milyon manat) isə mərkəzləşdirilmiş xərclərə aiddir.

## 2006-cı ilin dövlət büdcəsində təhsil xərclərinin quruluşu

Köməkçi bölmələrin adı	məbləğ (milyon manat)	təhsil xərclərində payı, %-lə
4. "Təhsil" bölməsi üzrə, cəmi	476,7	100
4.1. Məktəbəqədər və ibtidai təhsil xərcləri	36,4	7,63
4.2. Natamam və orta təhsil	277,4	58,2
4.3. İnternat və xüsusi məktəblər	18,3	3,83
4.4. Texniki-peşə məktəbləri və litseylər	22,9	4,8
4.5. Ali təhsil	35,8	7,5
4.6. Təhsil sahəsində tətbiqi tədqiqatlar	2,1	0,44
4.7. Təhsil sahəsində digər xidmətlər	83,8	17,6

**2006-cı ilin dövlət büdcəsində təhsil xərclərinin quruluşu**



**Təşkilati struktur**

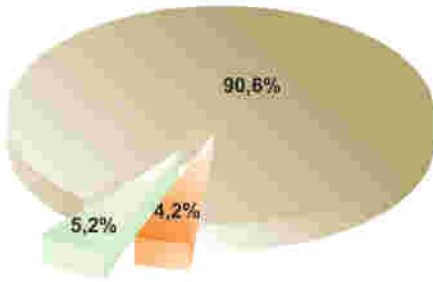
Dövlət büdcəsinin təhsilə ayrılan vəsaitlər 16 təşkilat - 8 nazirlik, 1 Dövlət Komissiyası, 6 ali məktəb (universitet və akademiyalar) və 1 Mərkəz - arasında bölünür. Bununla belə, bütün xərclərin əksər hissəsi - təqribən 91 faizi Təhsil Nazirliyinin və onun tabeliyində olan rayon təhsil şöbələrinin sərəncamına verilir. Qalan vəsaitin 4,2 faizi Mədəniyyət Nazirliyinin təhsil obyektlərinə, digər 5 faizə qədər hissə isə yerdə qalan 14 qurumun sərəncamına keçir.

Təhsil xərclərinin təşkilati bölgüsü və quruluşu aşağıdakı cədvəldəki kimidir.

**Təhsil xərclərinin təşkilati bölgüsü və quruluşu**

Təşkilatların adları	Məbləğ (min manat)	Təhsil xərclərində payı, %-lə
<b>Təhsil xərcləri, cəmi</b>	<b>476704,2</b>	<b>100</b>
o cümlədən:		
1. Təhsil Nazirliyi	431766,3	90,6
2. Mədəniyyət Nazirliyi	19827,5	4,16
3. Səhiyyə Nazirliyi	2336,2	0,5
4. Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi	2175,3	0,46
5. Ədliyyə Nazirliyi	18 2,9	0,04
6. Vergilər Nazirliyi	146,2	0,03
7. Maliyyə Nazirliyi	76,7	0,02
8. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	45,4	0,01
9. Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası	542,4	0,11
10. Bakı Dövlət Universiteti	5326,6	1,12
11. Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası	3194,4	0,67
12. Azərbaycan Dövlət Tibb Universiteti	4499,3	0,94
13. Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti	3794,3	0,8
14. Dövlət Kənd Təsərrüfatı Akademiyası	1530,1	0,32
15. Dövlət İdarəçilik Akademiyası	1124,4	0,24
16. Ədliyyə Nazirliyinin nəzdində Bələdiyyələrlə iş Mərkəzi	136	0,03

## Təhsil xərclərinin təşkilatlar arasında bölünməsi



- Təhsil Nazirliyi
- Mədəniyyət Nazirliyi
- Digər təşkilatlar

**Beynəlxalq təcrübə:** Təhsil xərclərinin dövlət büdcəsinin xərclərində xüsusi çəkisi müxtəlif ölkələr üzrə xeyli fərqlidir. Son illər sözügedən göstəricinin ayrı-ayrı dövlətlər üzrə səviyyəsi aşağıdakı kimi olub:

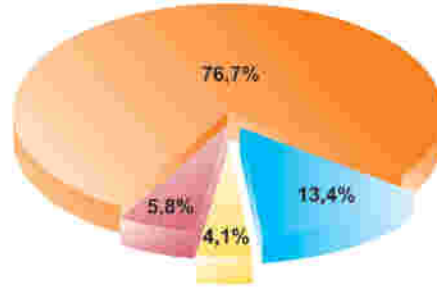
- Niderland 11-12%
- Avstriya 9-10%
- Norveç- 9-10%
- Avstraliya 6-7%
- ABŞ - 1,8-2%
- Kanada - 2,5-3%

Faiz dərəcələrinin Azərbaycanla müqaisədə aşağı olması təhsil müəssisələri arasında aparıcı mövqenin özəl təşkilatlara məxsus olması ilə izah oluna bilər.

## İqtisadi təsnifat

İqtisadi məzmunu üzrə təhsil xərclərini ümumi şəkildə 4 istiqamətdə qruplaşdırmaq olar: bütün vəsaitin 365,4 milyon manatı, yəni 76,7 faizinə qədər əməyin ödənilməsinə, təqribən 64 milyon manatı (13,4 faiz) malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınmasına, təqribən 4,1 faizi (19,3 milyon manat) təqaüd və sosial müavinətlərin ödənilməsinə, yerdə qalanı 5,8 faizi (təqribən 28 milyon manat) isə digər xərclərə yönəldiləcək.

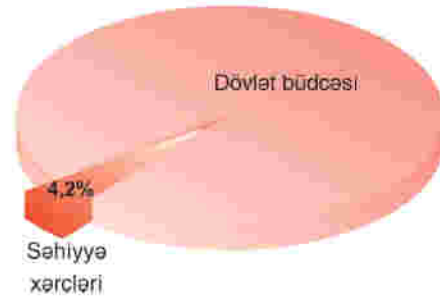
## Təhsil xərclərinin iqtisadi quruluşu



- Əməyin ödənilməsi
- Malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi
- Təqaüd və sosial müavinətlər
- Digər xərclər

# SƏHIYYƏ XƏRCLƏRİ

2006-cı ilin dövlət büdcəsindən ölkənin səhiyyə sistemində 150,5 milyon manat məbləğində vəsaitin ayrılması gözlənilir ki, bu da ötən ilin büdcəsində nəzərdə tutulduğundan 29,6 milyon manat çoxdur. Büdcənin ümumi xərclərində səhiyyə xərclərinin payı 4,2 faiz olacaq. Bu ötən ilki ilə (5,5 faiz) müqayisədə 1,3 bənd aşağıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu il səhiyyə xərclərinin ÜDM-də xüsusi çəkisi 1,1% olacaq.



## Funksional təsnifat

"Azərbaycan Respublikasının 2006-cı il dövlət büdcəsi haqqında" Qanunda "Səhiyyə" bölməsi üzrə ayrılan vəsaitlər aşağıdakı 5 funksional köməkçi bölməyə bölünür.

Yeri gəlmişkən qeyd olunmalıdır ki, "Vahid büdcə təsnifatı"nda "Səhiyyə" bölməsinin funksional köməkçi bölmələrindən biri "Tibbi avadanlıqlar və məmulatlar" adlanır. Lakin 2006-cı ilin dövlət büdcəsində bu kö-

### Büdcə xərclərinin səhiyyə xərcləri üzrə vəsaitlərinin tərkibi və quruluşu

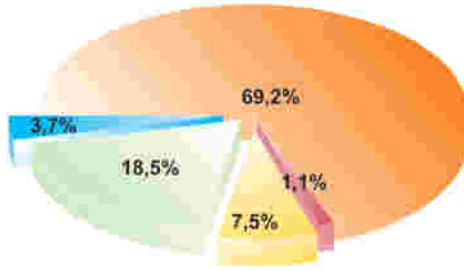
Köməkçi bölmələrin adı	Məbləğ (milyon manat)	Cəmi xərclərdə payı, %-lə
<b>Səhiyyə xərcləri, cəmi</b>	<b>150,5</b>	<b>100</b>
Poliklinikalar və ambulatoriyalar	27,9	18,5
Xəstəxanalar	104,1	69,2
Səhiyyə sahəsində digər xidmətlər	11,3	7,5
Səhiyyə sahəsinə tətbiqi tədqiqatlar	1,7	1,1
Səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər	5,6	3,7

Göründüyü kimi, səhiyyə xərclərinin 69 faizindən çoxu (104 milyon manat) xəstəxanalara ayrıldığı halda, ilkin səhiyyə müəssisələri hesab olunan poliklinika və ambulatoriyalara cəmi 28 milyon manat (18,5 faiz) yönəldilir.



məkçi bölmə əksini tapmayıb, başqa sözlə, həmin istiqamətə vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulmayıb.

Təhsil xərclərində olduğu kimi, səhiyyə xərcləri üzrə də vəsaitlərin böyük əksəriyyəti - 68,5 faizi (103,1 milyon manatı) yerli xərclərə aid edilir. Qalan 47,4 milyon manat (31,5 faiz) mərkəzləşdirilmiş xərcləri təşkil edir.



- Xəstəxanalar
- Poliklinika və ambulatoriya
- Səhiyyə sahəsində digər xidmətlər
- Səhiyyə sahəsinə tətbiqi tədqiqatlar
- Səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlər

## Təşkilati struktur

2006-cı ilin dövlət büdcəsindən səhiyyəyə üzrə ayrılan vəsaitlər 3 təşkilat - 2 nazirlik və 1 idarə - arasında bölünür. Lakin bütün xərclərin demək olar 98 faizi - 147 milyon manatı - Səhiyyə Nazirliyinin və onun tabeliyində olan təşkilatların sərəncamına keçir. Qalan vəsaitin də əksər hissəsi Dövlət

### Səhiyyə xərclərinin təşkilatlar arasında bölünməsi

Təşkilatlar	Məbləğ (min manat)	Cəmi xərclərdə payı, %-lə
<b>Səhiyyə xərcləri, cəmi</b>	<b>150501</b>	<b>100</b>
Səhiyyə Nazirliyi	147037,4	97,7
Dövlət Dəmir Yolu	3263,4	2,2
Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi	200,2	0,1

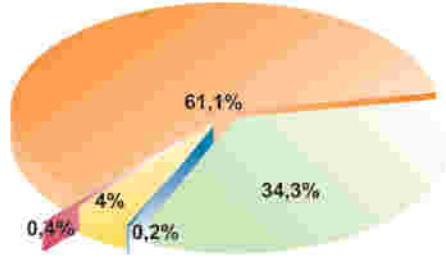
Dəmir Yolu İdarəsinin xəstəxanalarına və poliklinikalarına ayrılır. Bu, aşağıdakı cədvəldə əks olunub.

## İqtisadi təsnifat

"Vahid büdcə təsnifatı"na uyğun olaraq, "Səhiyyə" xərclərini iqtisadi təyinatına görə 5 əsas bölmədə qruplaşdırmaq olar: bütün vəsaitin 91,9 milyon manatı, yaxud 61,1 faizinə qədər əməyin ödənilməsinə, 51,8 milyon manatı (34,3 faiz) malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınmasına, 0,2 faizi (təqribən 340 min manatı) təqaüd və sosial müavinətlərin ödənilməsinə, 0,4 faizi - təqribən 560 min manat - qeyri-maliyyə aktivlərinin alınmasına (yəni əsaslı xərclərə), 4 faizi (təqribən 6 milyon manat) isə digər xərclərə yönəldiləcək.



### Səhiyyə xərclərinin iqtisadi quruluşu



- Əməyin ödənişi
- Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması
- Təqaüdlər və sosial müavinətlər
- Diger xərclər
- Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması

Beynəlxalq təcrübə: Səhiyyə xərclərinin dövlət büdcəsinin xərclərində xüsusi çəkisi hökumətin əhəlinin sağlamlığı ilə bağlı siyasət və proqramlarının nə dərəcədə effektiv olduğunu qiymətləndirmək baxımından son dərəcə mühümdür. 90-cı illərin sonlarında həmin göstəricinin ayrı-ayrı dövlətlər üzrə səviyyəsi aşağıdakı kimi olub:

- Almaniya 18%
- ABŞ - 16%
- Avstraliya 13%
- İsveçrə - 13%
- Avstriya - 12%
- Norveç- 10%
- Finlandiya - 4%



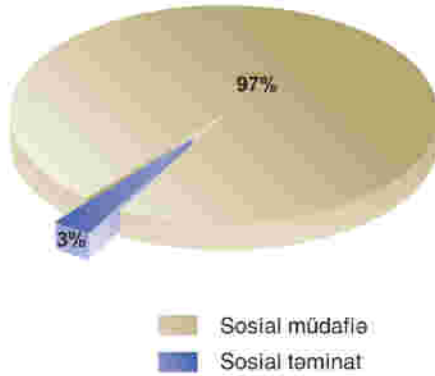
# SOSIAL MÜDAFIƏ VƏ SOSIAL TƏMİNAT XƏRCLƏRİ

Dövlət büdcəsinin sosial yönümlü xərclər bölməsində əhalinin sosial müdafiəsi və sosial təminatı ilə bağlı xərclər əhəmiyyətli paya malikdir. 2006-cı ildə qeyd olunan funksional istiqamət üzrə 405,1 milyon manat xərclənməsi nəzərdə tutulub. Bu ötən illə müqayisədə 32,6 faiz çox olmaqla büdcənin ümumi xərclərinin 11,3 faizini təşkil edir.

## Xərclərin dövlət büdcəsində payı



## Xərclərin sosial müdafiə və sosial təminat üzrə bölgüsü



Adından göründüyü kimi "sosial müdafiə və sosial təminat" bölməsi 2 köməkçi bölməyə ayrılır. Cari ildə bölmə üzrə xərclərin 393,1 milyon manatı, 97 faizi sosial müdafiə, 12 milyon manatı (3 faiz) isə sosial təminat üzrə tədbirlərin reallaşdırılmasına sərf olunacaq.



## Sosial müdafiə xərclərinin təyinatı və strukturu

Əvvəlki illə müqayisədə 2006-cı ildə "sosial müdafiə" köməkçi bölməsi üzrə 96,8 milyon manat yaxud 32,6 faiz çox vəsait xərclənməsi nəzərdə tutulub.

**Dövlət büdcəsindən sosial müdafiəyə ayrılan xərclərin əhəmiyyətli hissəsi təqaüd və sosial müavinətlər formasında bilavasitə əhalinin aztəminatlı təbəqələri arasında bölüşdürülür.** Həmin təbəqələrə ailədə adambaşına gəlirələri hökumətin müəyyənləşdirdiyi ehtiyaclılıq həddindən aşağı olan ailələr, əmək pensiyasının məbləği minimum pensiya məbləğindən aşağı olan pensiyaçılar, qaçqın və məcburi köçkünlər daxildir.

## Sosial müdafiə xərclərinin funksional təsnifatı

Sosial müdafiə xərclərinin təxminən 90 faizə qədər, daha dəqiqi 347 milyon manatı müxtəlif təqaüdlər və sosial müavinətlər formasında əhaliyə çatır. Həmin ödənişlərin növləri aşağıdakı sxemdə əks olunub.

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin xətt ilə verilən müavinətlərə ailədə adambaşına aylıq gəliri müvafiq icra

№	Təqaüd, sosial müavinətin və natural formada yardımların növləri	Dövlət büdcəsindən ayrılacaq məbləğ (min manatla)	Ödənişin həyata keçirilməsinə məsul dövlət qurumu
1.	Ünvanlı sosial yardımlar	72,2	Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi (ƏƏSMN)
2.	Kommunal güzəştlər	19,48	-----
3.	Dövlət sosial yardımları	39,2	-----
4.	Dövlət qulluqçularına sosial müavinətlər	0,06	-----
5.	Digər müavinət, təqaüd və transfertlər	10,3	-----
6.	Qaçqınlara və məcburi köçkünlərə verilən sosial müavinətlər	38,8	Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi (QMKİDK)
7.	Qaçqınlara və məcburi köçkünlərə natural formada yardımlar üçün vəsaitlər	28,8	-----
8.	Pensiyalara əlavələr	167,0	Dövlət Sosial Müdafiə Fondu (DSMF)

hakimiyyəti tərəfindən müəyyən edilən həddən aşağı olan şəxslərə verilən ünvanlı sosial yardımlar, müəyyən əhali kateqoriyasına verilən aylıq sosial müavinətlər, qanunvericiliyə uyğun olaraq dövlət qulluqçularına verilən müavinətlər və s. daxildir. ƏƏSMN-nin sərəncamı ilə bölüşdürülən sosial müdafiə xərcləri ötən ilə nisbətən 3,1 dəfə, 110,2 milyon manat artıb.

Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri

**Natural formada yardımlara qaçqın və məcburi köçkün satatusu almış şəxslərin istehlak etdiyi elektrik enerjisinə görə enerjipaylaşdırıcı şəbəkələrə ödənilən vəsaitlər, bu kateqoriyadan olan şəxslərin müəyyən qrupuna verilən ərzaq yardımları və yanacaq norması daxildir.** Pul formasında yardımlara gəldikdə, bura qaçqın və məcburi köçkünlərə ödənilən aylıq müavinətlər daxildir.

üzrə Dövlət Komitəsi xəttlə bölüşdürülən sosial müdafiə xərcləri natural və pul formasında yardımlara bölünür. Hazırda həmin müavinətlərin məbləği 6 manat təşkil edir. QMKİDK-nın sərəncamçısı olduğu sosial müdafiə xərcləri 2005-ci ilə müqayisədə 8,17 milyon manat artıb.

Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun sərəncamında olan müdafiə xərcləri isə pensiyaların baza hissəsinə əlavələrin ödənilməsinə yönələcək. Belə ki, 2006-cı ildən əmək pensiyaları 2 hissədən - baza və sığorta hissələrindən ibarətdir. Hər hansı əmək pensiyaçısının aylıq pensiyasının baza məbləği ölkə üzrə pensiyaların qüvvədə olan minimum məbləğindən az olduqda, aradakı fərq dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına tamamlanacaq. Xatırladaq ki, hazırda əmək pensiyalarının minimum məbləği 25 manatdır.

DSMF-nin xəttlə bölüşdürülən xərclər ötən ilə nisbətən 10,2 faiz, 19 milyon manat azalıb.

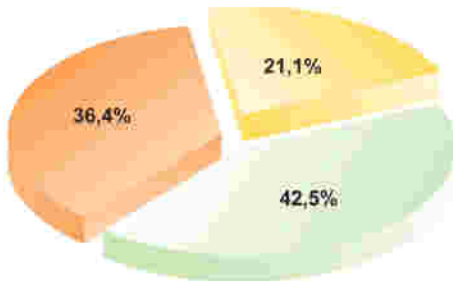


## Təşkilati struktur

Sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri 3 təşkilat arasında bölünür. Bu xərclərin müxtəlif təşkilatlar arasında bölüşdürülməsi həmin xərclərin təyinatındakı fərqlərlə bağlıdır. DSMF yalnız qanunvericiliklə məcburi sosial sığortanın predmetinə aid edilmiş hadisələr üzrə (yaşa, əlilliyə, xəstəliyə, hamiləliyə, ailə başçısını itirməyə və s.) pensiyalarla bağlı kompensasiya xarakterli ödənişlərin aparılmasını təşkil edəcək. QMKİDK isə yalnız torpağı işğala məruz qalmış şəxslərə müavinətlərin ödənilməsinə, onların kommunal güzəştlərlə bağlı əlaqədar qurumlarla hesablaşmaların həyata keçirilməsini təşkil edəcək.

**Məlumat üçün bildirik ki, 2006-cı ilin yanvarın 1-dən etibarən "Ünvanlı sosial yardım haqqında" Qanunun qüvvəyə minməsi, həmçinin ölkədə aparılan pensiya islahatları ilə bağlı hökumətin sosial müdafiə sahəsindəki tədbirlərinə məsul olan qurumlar arasında səlahiyyətlərin yenidən bölgüsü baş verib. İndən sonra sosial yardım xarakterli bütün müavinət və ödənişlərin hesablanması, həmçinin ödənilməsinə ƏƏSMN həyata keçirəcək.**

### Sosial müdafiə xərclərinin təşkilati bölgüsü



- Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi
- Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi
- Dövlət Sosial Müdafiə Fondu

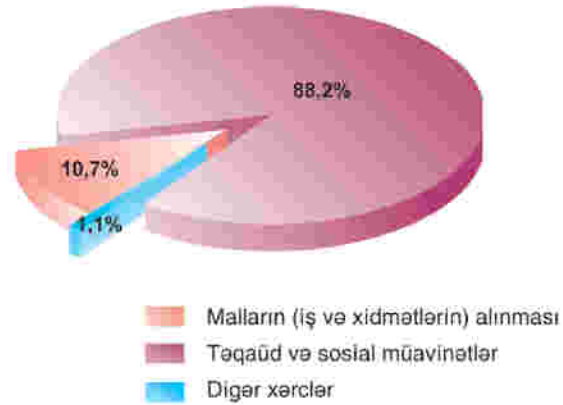
2006-cı ildə bölmə üzrə xərclərin 393,05 milyon manatına (36,4%) ƏƏSMN, 83,02 milyon manatına (21,1%) QMKİDK, 167 milyon manatına isə (42,5%) DSMF sərəncam verəcək.

## İqtisadi təsnifat

Sosial müdafiə xərclərinin iqtisadi təsnifatında ən yüksək paya malik xərc maddəsi təqaüd və sosial müavinətlərdir. Bu istiqamət üzrə bütün xərclərin 88,2 faizi, 346,99 milyon manatı yönəldiləcək. Bu maddə üzrə xərclər ötən ilə nisbətən 88,1 milyon manat artıb. Öz növbəsində sosial müdafiə xərclərinin bu ilki artımının 89,5 faizi məhz təqaüd və sosial müavinət xərclərinin artımının payına düşür.

Sosial müdafiə xərclərinin iqtisadi strukturunda ikinci böyük paya - 10,7 faiz yaxud 42,07 milyon manat xüsusi çəkiyə malların (iş və xidmətlərin) satın alınması xərcləri daxildir. Digər xərclər yarım bölmə xərclərinin cəmi 1,1 faizini, 398,9 min manatını təşkil edir.

### Sosial müdafiə xərclərinin iqtisadi strukturu



## Sosial təminat xərclərinin təyinatı və strukturu

2005-ci ilə müqayisədə "sosial təminat" köməkçi bölməsi üzrə 2,82 milyon manat, 30,7 faiz çox vəsait xərclənməsi nəzərdə tutulur. Qüvvədə olan təsnifata görə, bu yarım bölmənin xərcləri hesabına əsas etibarilə əlillər və qocalar üçün internat evləri maliyyələşdirilir. 2006-cı ildə sosial təminat

xərclərinin təxminən 9,63 milyon manatı, yarımölmə üzrə bütün xərclərin 80,2 faizi internat evlərinin saxlanılmasına yönəldiləcək.

Xərclərin yerdə qalan hissəsi - 2,381 mil-

**Qeyd:** Ötən ilin büdcə zərfində internat evləri üzrə xərclər ayrı-ayrılıqda göstərildiyi halda, bu il "sosial təminat" yarımölməsi üzrə xərclər ümumi şəkildə, əsasən iqtisadi xərc maddələrilə verilib.

yon manatı, 20,2 faizi isə sosial yardımlar üzrə ödənişlərə, təqaüd və müavinətlərə xərclənəcək. Həmin müavinətlərə Böyük Vətən müharibəsi iştirakçılarına, iş qabiliyyətini müvəqqəti itirməyə görə verilən müavinətlər, habelə Qarabağ müharibəsində əlil olmuş hərbiçilərə və Çernobıl qəzasında əlil olmuş şəxslərə verilən müavinətlər, digər transfertlər daxildir.

Sosial təminat xərclərinə bütünlüklə ƏƏSMN sərəncam verir.

## İqtisadi təsnifat

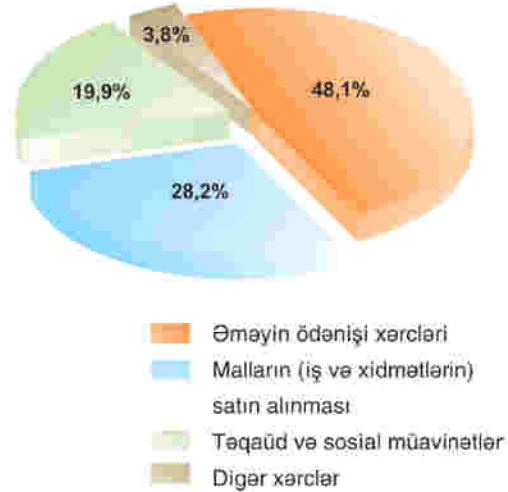
Sosial təminat xərclərinin iqtisadi strukturunda əmək ödənişi xərcləri daha yüksək yer tutur. Bu maddə üzrə xərclər yarımölmə üzrə proqnozlaşdırılan bütün vəsaitlərin 5,765 milyon manatını, 48 faizini təşkil edir. Sosial təminat xərcləri üzrə bu ilki artımların 50 faizi (1,4 milyon manat) əmək ödənişi xərclərinin artımı hesabına baş verib.

Malların (iş və xidmətlərin) alınmasına yarımölmə xərclərinin 1,316 milyon manatı (28,2 faiz), təqaüd və sosial müavinətlərin ödənilməsinə 2,382 milyon manatı (19,9



faiz), digər xərclərə isə cəmi 445,3 min manatı (3,8 faiz) yönəldiləcək. Sosial təminat xərclərinin bu ilki artımında təqaüd və sosial müavinət maddəsi üzrə artımların payı 22,9 faiz (646,2 min manat), mal alış xərclərinin payı isə 24,3 faiz (686,7 min manat) təşkil edir.

**Sosial təminat xərclərinin iqtisadi strukturunu**



**Beynəlxalq təcrübə:** Əhalinin sosial müdafiəsi ilə bağlı xərclər son illərdə əksər ölkələrdə artmaqda davam edib. Qlobal səviyyədə yoxsulluq və işsizlik kimi sosial bəlalərin geniş vüsət alması hökumətləri büdcə prioritetlərində ciddi korrektələr aparmağa, sosial xərclərin həcmi durmadan genişləndirməyə məcbur edib. Ötən əsrin sonlarında əhalinin sosial müdafiəsi ilə bağlı xərclərin ayrı-ayrı ölkələrin dövlət büdcəsində payı orta hesabla aşağıdakı kimi olub:

- İsveçrə - 50-51%
- Almaniya - 47-48%
- Finlandiya - 45%
- Norveç - 38-40%
- Hollandiya - 37-38%
- Portuqaliya - 30%
- ABŞ - 27-28%

# MƏDƏNİYYƏT, İNCƏSƏNƏT VƏ KİV XƏRCLƏRİ

Dövlət büdcəsinin sosial yönümlü xərclərindən biri də mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsilə bağlı xərclərdir. Adıçəkilən bölmə üzrə 2006-cı ildə dövlət büdcəsindən 70,63 milyon manat vəsait ayrılması nəzərdə tutulur ki, bu əvvəlki dövrlə müqayisədə 21 milyon manat, 41,6 faiz çox-

## Bölmə üzrə xərclərin dövlət büdcəsində payı



dur. Artımların 37,3 faizi, 7,82 milyon manatı mədəniyyət və incəsənət sahələri üzrə tədbirlərin, 49,3 faizi, 10,35 milyon manatı radio, televeziya və nəşriyyat fəaliyyətinin, 7,8 faizi, 1,64 milyon manatı isə bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizmle bağlı tədbirlərin maliyyələşdirilməsi xərclərinin artması hesabına baş verib.

Göründüyü kimi, mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsi xərclərinin məcmu büdcə xərclərində xüsusi çəkisi 2 faiz təşkil edəcək.

## Funksional təsnifat

Mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsinə yönəldilən xərclər ayrı-ayrı təşkilatların büdcə vəsaitlərinin təyinatına uyğun olaraq yerinə yetirdiyi konkret funksiyalar üzrə 12 istiqamət üzrə bölüşdürülür. Həmin istiqamətlərə daxildir:

## Mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsi xərclərinin funksional bölgüsü (2006-cı il üzrə, manatla)

Sıra	Funksional istiqamət	Vəsaitin məbləği
1.	Kitabxanalar	10 053 335
2.	Muzey və sərgilər	2 847 231
3.	Saraylar, mədəniyyət evləri və klublar	8 407 805
4.	Mədəniyyət və incəsənət sahəsində digər müəssisə və tədbirlər	5 154 210
5.	Teatr, filarmoniya, musiqi kollektivləri, ansambllar və incəsənət üzrə sair tədbirlər	7 660 624
6.	Radio və televiziya fəaliyyəti	27 586 246
7.	Nəşriyyat, qəzet və jurnal fəaliyyəti	345 130
8.	Bədən tərbiyəsi və idmanın təşkili	4 291 601
9.	Gənclər siyasəti	1 638 259
10.	Bədən tərbiyəsi, gənclər siyasəti və turizm üzrə digər tədbirlər	1 572 305
11.	Seçkilər İnformasiya Mərkəzinin fəaliyyətinin təminatı	189 264
12.	Yaradıcı ittifaqların və cəmiyyətlərin fəaliyyətinin təşkili	882 533
	<b>Cəmi</b>	<b>70 628 543</b>

Bölmə üzrə xərclərin funksional strukturunu təhlil etsək, ən yüksək xüsusi çəkiyə radio və televiziya fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi malikdir. Bu istiqamətə bütün xərclərin 39,1 faizinin yönəldilməsi proqnozlaşdırılır. Saraylar, mədəniyyət evləri və klubların saxlanması ümumi xərclərin 11,9 faizi ayrılacaq. Bundan əlavə, teatr, filarmoniya,

musiqi kollektivləri, ansamblar və incəsənət üzrə sair tədbirlər üzrə bölmə xərclərinin 10,8 faizi, mədəniyyət və incəsənət sahəsində digər müəssisə və tədbirlərə isə 7,4 faizi yönəldiləcək. Bölmə üzrə xərclərin yerdə qalan 31 faizinin isə yuxarıda göstərilən 8 istiqamətə yönəldilməsi nəzərdə tutulur.

## Təşkilati struktur

Mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsi xərcləri kifayət qədər çoxlu sayda - 28 təşkilat arasında bölüşdürülür.

### Mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsi xərclərinin təşkilati bölgüsü (2006-cı il üzrə, manatla)

Sıra	Təşkilatlar	Vəsaitin məbləği
1.	Səhiyyə Nazirliyi	107 108
2.	Təhsil Nazirliyi	208 511
3.	Mədəniyyət Nazirliyi	33 154 476
4.	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	134 914
5.	Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi	150 464
6.	Prezidentin İşlər İdarəsinin kitabxanası	318 046
7.	"Qızıl Aypara" Cəmiyyəti	75 000
8.	"Azertac" Dövlət Teleqraf Agentliyi	1 654 712
9.	Televiziya və Radio verilişləri QSC	14 498 850
10.	Milli Televiziya və Radio Şurası	345 342
11.	"Mir" Dövlətlərarası Teleradio Şirkətinin Milli Nümayəndəliyi	87 342
12.	İctimai Televiziya və Radio Yayımı Şirkəti	11 000 000
13.	"Azərbaycan" jurnalı	75 000
14.	"Göyərçin" jurnalı	19 000
15.	"Günəş" jurnalı	19 000
16.	"Qobustan" jurnalı	18 000
17.	"Literaturniy Azerbaydjan" jurnalı	37 000
18.	"Ulduz" jurnalı	31 000
19.	"Ədəbiyyat" qəzeti	87 000
20.	"Savalan" qəzeti	32 730
21.	Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi	7 502 165
22.	Mərkəzi Seçki Komissiyası	189 264
23.	Atatürk Mərkəzi	155 086
24.	Yazıçılar Birliyi	145 131
25.	Bəstəkarlar İttifaqı	59 002
26.	Azərbaycan Dünyası Beynəlxalq Əlaqələr Mərkəzi	48 000
27.	İncəsənət xadimlərinə prezidentin mükafat fondu	450 000
28.	Bakı Dövlət Universiteti	26 400

Bölmə xərclərinin 93,6 faizinə 4 təşkilat - Mədəniyyət Nazirliyi təxminən 47, Televeziya və Radio verilişləri QSC 20,5, İctimai Televiziya və Radio Yayımı Şirkəti 15,5, Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi isə 10,6 faizinə sərəncam verir. Mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsi bölməsi üzrə xərclərin yerdə qalan 6,4 faizi isə yuxarıda adları çəkilmiş digər 24 təşkilat arasında bölünür.

Əvvəlki dövrlə müqayisədə 2006-cı ildə xərclərin ümumi artımında ayrı-ayrı təşkilatların payı aşağıdakı kimidir:

- *Mədəniyyət Nazirliyinə ayrılan xərclər 7,58 milyon manat artıb. Bu, bütün bölmə xərclərin artımının 36,2 faizini təşkil edir;*

- *Televeziya və Radio verilişləri QSC-yə ayrılan xərclər 1,23 milyon manat artıb. Bu, bütün bölmə xərclərin artımının 5,8 faizini təşkil edir.*

Beləliklə, mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsi bölməsi üzrə xərclərin 2006-cı ildəki bütün artımlarının 80 faizi 3 təşkilat üzrə, yerdə qalan 20 faizi isə digər 25 sərəncamçı təşkilat üzrə bölünüb.

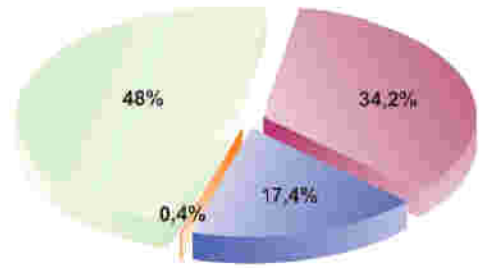
## İqtisadi təsnifat

Mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsi xərclərinin iqtisadi strukturu 4 əsas xərc maddəsindən ibarətdir:

- *əmək ödənişi xərcləri;*
- *malların (iş və xidmətlərin) satın alınması xərcləri;*
- *sosial təminatla bağlı xərclər;*
- *digər xərclər.*

Əmək ödənişi xərclərinin bölmə xərclərində payı 34,2 faiz (24,12 milyon manat) təşkil edir. Ondən 73 faizi (17,62 milyon manat) ştatda olan işçilərin məvaciblərinin, 37 faizi isə ştatdankənar işçilərin və əmək ödənişilə bağlı sair pul vəsaitlərinin ödənilməsinə yönəldiləcək.

## Xərclərin iqtisadi strukturu (bölmə xərclərinə nisbətən)



- Əməyin ödənişi xərcləri
- Malların (iş və xidmətlərin) satın alınması xərcləri
- Sosial təminatla bağlı xərclər
- Digər xərclər

Malların alınması (iş və xidmətlərin göstərilməsi) xərclərinin bölmə xərclərində payı 17,4 faiz (12,27 milyon manat) təşkil edir. Malların alınması ilə əlaqədar xərclərin 20,6 faizinin (2,54 milyon manat) idarənin saxlanması, 17,6 faizinin (2,12 milyon manat) kommunal və kommunikasiya xidmətlərinin haqqının ödənilməsi, 48,9 faizinin (6 milyon manat) inventar və avadanlıqların alınması xərclərinə yönəldiləcəyi proqnozlaşdırılıb.

Bölmə üzrə sosial təminat xərcləri hesabına müvafiq sahələrdə çalışan işçilərə iş qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə müavinətlər (85,65 min manat) və başqa transfertlər (200,76 min manat) ödəniləcək. Dövlət büdcəsindən ümumilikdə bu istiqamətə 286,4 milyon manat xərclənməsi nəzərdə tutulur.

**Mədəniyyət, incəsənət, informasiya və bədən tərbiyəsi xərclərinin əhəmiyyətli hissəsi - 48 faizi (32,87 milyon manat) "digər xərclər" maddəsi adı altında xərclənəcək.** Öz növbəsində həmin vəsaitlərin 99,5 faizi (32,71 milyon manat) əsaslı xərclərin və sair xərclərin örtülməsinə sərf olunacaq.

**Beynəlxalq təcrübə:** Bütün dünyada sosial xərclər blokunun elementi sayılan mədəniyyət və incəsənət funksional bölməsinə ayrılan vəsaitlər hətta ən inkişaf etmiş ölkələrin dövlət büdcəsində də böyük xüsusi çəkiyə malik deyildir. Bu, ilk növbədə onunla əlaqələndirilir ki, mədəniyyət və incəsənət sahəsi kifayət qədər əhəmiyyətli bir sahə olmasına, həmçinin istənilən hökumətin bu sferaya lazımi səviyyədə diqqət ayırmasına rəğmən mədəniyyət-incəsənət proqramları çox xərctutumlu deyil. Başqa sözlə, az vəsaitlə böyük işlərin öhdəsindən gəlmək olur. Son 10 ildə ayrı-ayrı inkişaf etmiş ölkələrin dövlət büdcəsinin məcmu xərclərində mədəniyyət və incəsənət sahəsinə yönəldilən vəsaitlərin payı orta hesabla aşağıdakı kimi olub:

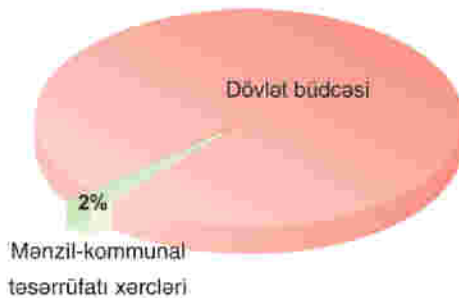


**İslandiya - 2-2,5%**  
**Finlandiya - 1,5-2%**  
**Norveç - 1-1,5%**  
**İspaniya - 0,5-0,8%**  
**İsveç - 0,6-0,7%**  
**Kanada - 0,5-0,6%**  
**ABŞ- 0,2-0,3%**  
**İsveçrə - 0,2-0,3%**

## MƏNZİL VƏ KOMMUNAL TƏSƏRRÜFATI XƏRCLƏRİ

2006-cı ilin dövlət büdcəsindən mənzil və kommunal təsərrüfatının maliyyələşdirilməsinə 61,8 milyon manat vəsait yönəldilməsi nəzərdə tutulub. Bu, 2005-cü ilin analoji göstəricisindən 28,5 milyon manat, 85,7 faiz çoxdur.

### Mənzil-kommunal təsərrüfatı xərclərinin büdcə xərclərində payı



### Funksional təsnifat

2006-cı ildə bölmə üzrə vəsaitlərin əsas hissəsi, yəni 81 faizi (50 milyon manat) **kommunal təsərrüfatına** yönəldiləcək. Yerdə qalan vəsaitlərin 13,8 faizi (8,5 milyon manat) **mənzil təsərrüfatına**, 4,5 faizi (2,8 milyon manat) **su təsərrüfatına**, 0,7% faizi (0,5 milyon manat) **mənzil və kommunal təsərrüfatı ilə bağlı digər xidmətlərə** ayrılacaq. Ötən ilin büdcəsindən mənzil təsərrüfatına 4 milyon manat, kommunal təsərrüfatına 26,8 milyon manat, su təsərrüfatına isə 2 milyon manat vəsait ayrılmışdı. 2006-cı ildə isə həmin istiqamətdə xərc maddələri uyğun olaraq 213 faiz, 86,6 faiz və 40,3 faiz artırılıb.

lan vəsaitlərin 13,8 faizi (8,5 milyon manat) **mənzil təsərrüfatına**, 4,5 faizi (2,8 milyon manat) **su təsərrüfatına**, 0,7% faizi (0,5 milyon manat) **mənzil və kommunal təsərrüfatı ilə bağlı digər xidmətlərə** ayrılacaq. Ötən ilin büdcəsindən mənzil təsərrüfatına 4 milyon manat, kommunal təsərrüfatına 26,8 milyon manat, su təsərrüfatına isə 2 milyon manat vəsait ayrılmışdı. 2006-cı ildə isə həmin istiqamətdə xərc maddələri uyğun olaraq 213 faiz, 86,6 faiz və 40,3 faiz artırılıb.

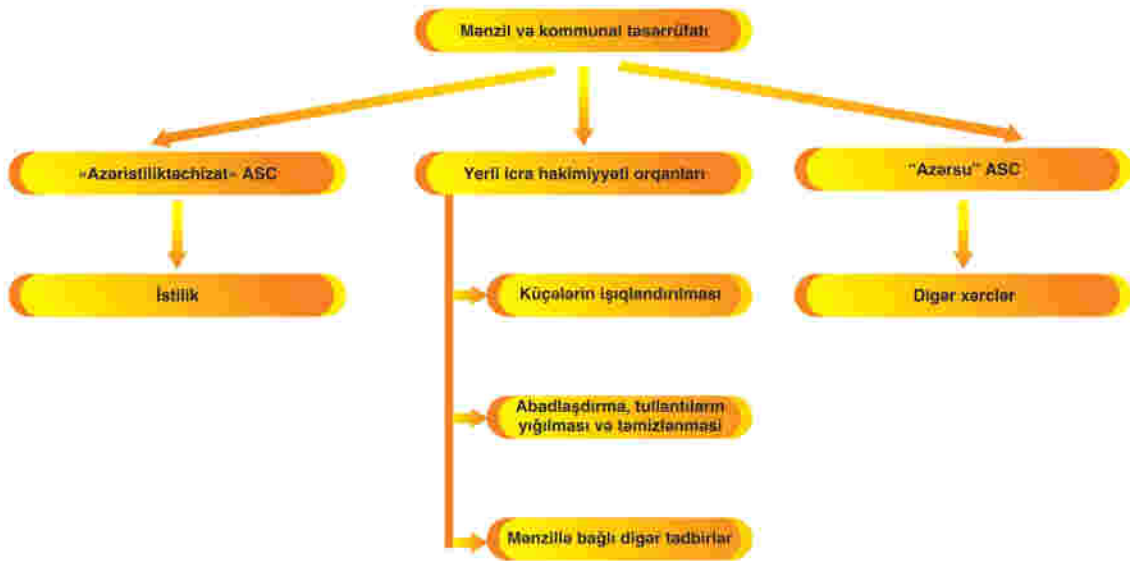


■ Kommunal  
■ Mənzil  
■ Su  
■ Digər xidmətlər

Funksional təsnifata uyğun olaraq bölmə üzrə şəhər və qəsəbə yaşayış məntəqələrində istilik (buxar, qaz, kömür və s.) şəbəkələrinin istismarı, tikintisi və texniki xidməti üçün 10,4 milyon manat nəzərdə tutulub və bu vəsait "Azəristiliktəchizat" ASC tərəfindən sərf olunacaq. **Küçələrin işıqlandırılmasına 2,8 milyon manat, abadlaşdırma, tullantıların yığılması və təmizlənməsinə**

Sxemdən və təqdim olunan məlumatlardan görüldüyü kimi, bu il mənzil-kommunal təsərrüfatının saxlanması üçün xərclənəcək büdcə vəsaitlərinin əsas sərəncamçısı qismində **yerli icra hakimiyyəti orqanları** çıxış edəcək. Adıçəkilən orqanlar həmin istiqamətlər üzrə bütün vəsaitlərin 78,6 faizi üzərində sərəncam verəcəklər. Bu paraqraf üzrə xərclərin bölgüsü aşağıdakı kimidir:

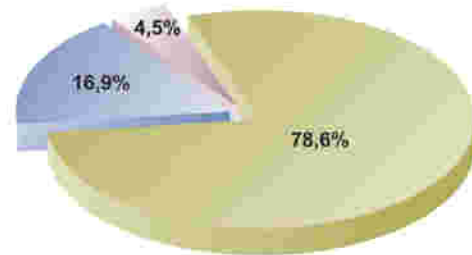
### Mənzil və kommunal təsərrüfatı xərclərinin təşkilati və funksional təsnifatının sxemi



36,8 milyon manat, **mənzillə bağlı digər tədbirlərə** 8,5 milyon manat, **digər xərclərə** 0,4 milyon manat sərf olunacaq.

### Təşkilati struktur

2006-cı ildə mənzil-kommunal təsərrüfatı xərclərinin 10,4 milyon manatı "Azəristiliktəchizat" ASC, 48,5 milyon manatı yerli icra hakimiyyəti orqanları, 2,8 milyon manatı isə "Azərsu" ASC vasitəsilə bölüşdürüləcək. 2005-cı ildə Dövlət Tikinti və Arxitektura Komitəsinə 0,4 milyon manat ayrılırsa da, bu il vəsait ayrılması nəzərdə tutulmayıb. "Azərsu" ASC-yə dövlət büdcəsindən ötən il 2 milyon manat ayrıldığı halda bu il həmin vəsait 40,3% artırılaq 2,8 milyon manata çatdırılıb.



Yerli icra hakimiyyəti orqanları  
Azəristiliktəchizat  
Azərsu

Qeyd edək ki, 2005-ci ildə küçələrin işıqlandırılmasına 1,8 milyon manat, abadlaşdırma, tullantıların yığılması və təmizlənməsinə 24 milyon manat ayrılmışdı. 2006-cı ildə bu istiqamətdə ayrılacaq vəsaitlərin həcmi uyğun olaraq 55,4 və 53,4 faiz artırılıb.

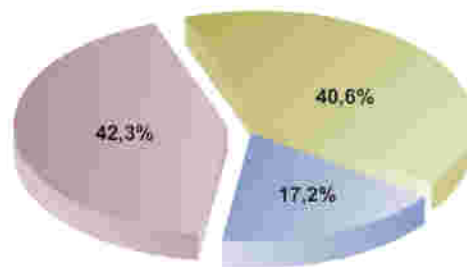
Mənzillə bağlı digər tədbirlər	8,5 milyon manat
Abadlaşdırma, tullantıların yığılması və təmizlənməsi	36,8 milyon manat
Küçələrin işıqlandırılması	2,8 milyon manat
Digər xərclər	0,4 milyon manat

## İqtisadi təsnifat

2006-cı ilin dövlət büdcəsinin mənzil-kommunal təsərrüfatına ayrılan xərclərinin iqtisadi təsnifatı aşağıdakı kimidir:

Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması	25,02 milyon manat
Subsidiyalar və cari transfertlər	10,6 milyon manat
Digər xərclər	26,1 milyon manat

Subsidiyaların 6,14 milyon manatı mənzillə bağlı digər tədbirlərə, 4,4 milyon manatı istilik sistemlərinin qurulmasına, 0,1 milyon manatı isə digər xərclərə ayrılacaq. Subsidiyaların yarıdan çoxu - 58,8 faizi (6,2 milyon manat) yerli hakimiyyət orqanlarının payına düşür. Yerdə qalanı, yəni 41,2 faizi (4,38 milyon manat) "AzərİstilikTəchizat" ASC tərəfindən bölüşdürüləcək.



- Malların (iş və xidmətlərin) satın alınması
- Subsidiyalar
- Digər xərclər

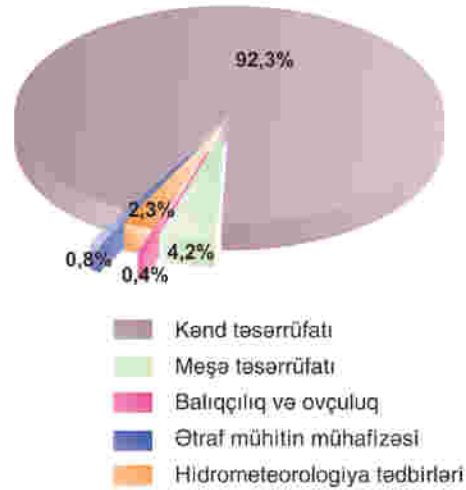
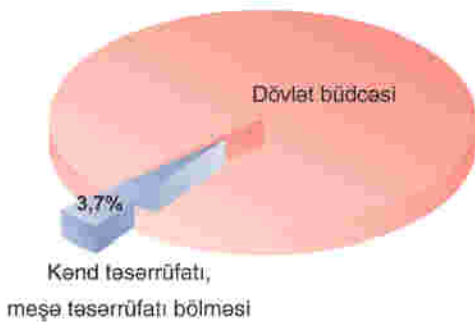
Azərbaycandan fərqli olaraq inkişaf etmiş ölkələrin böyük əksəriyyətində dövlət büdcəsindən mənzil-kommunal təsərrüfatının saxlanmasına vəsait ayrılır. Çünki son 50 ildə dünyada gedən əksmərkəzləşmə prosesi nəticəsində bu sahə büsbütün yerli özünüidarə qurumlarının səlahiyyət dairəsinə keçib. Odur ki, mənzil-kommunal təsərrüfatının ictimai idarəetmədə qalan elementlərinin maliyyələşdirilməsi bilavasitə bələdiyyə büdcələri tərəfindən həyata keçirilir.



# KƏND TƏSƏRRÜFATI, MEŞƏ TƏSƏRRÜFATI, BALIQÇILIQ, OVÇULUQ VƏ ƏTRAF MÜHİTİN MÜHAFİZƏSİ XƏRCLƏRİ

2006-cı ilin dövlət büdcəsində kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi xərcləri 132,4 milyon manat məbləğində nəzərdə tutulub və onun məcmu büdcə xərclərində payı 3,7 faiz təşkil edir. 2005-cü ildə bu bölmə üzrə nəzərdə tutulan 91 milyon manatla müqayisədə cari ildə 41,4 milyon manat, 45,5 faiz artım olub.

## Xərclərinin büdcədə payı



raf mühitin mühafizəsinə isə 0,8 milyon manat xərclənib. Funksional istiqamətlər üzrə ayrılan vəsaitlərin səviyyəsi köməkçi bölmələr üzrə 2006-cı ildə uyğun olaraq 46,1 faiz, 49,4 faiz, 26,1 faiz və 32,8 faiz artırılıb.

Funksional təsnifatə uyğun olaraq ayrılan vəsaitlərin əsas hissəsi "**Meliorasiya və kənd təsərrüfatı ilə bağlı digər tədbirlər**" köməkçi bölməsinin payına düşür. Belə ki, birinci istiqamətə ümumbölmə xərclərinin 48,9 faizi (64 milyon manat), ikinci istiqamətə isə 29 faizi (38 milyon manat) xərclənəcək. Digər istiqamətlər üzrə xərclərin 8,6 faizi (11,3 milyon manat) **kənd təsərrüfatı**

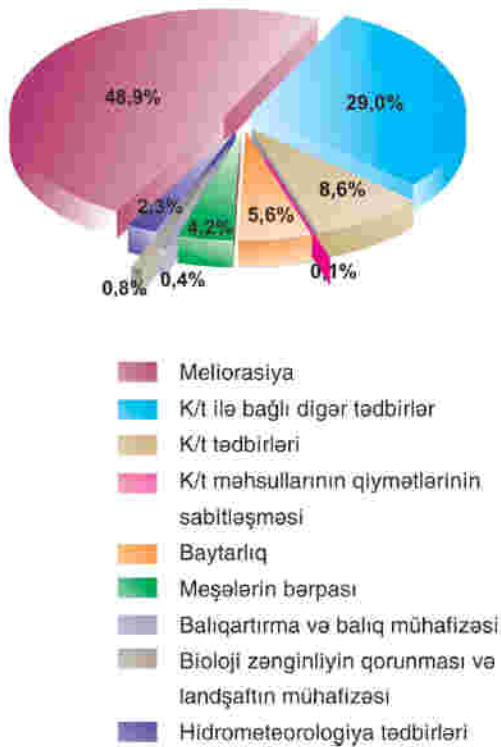
## Funksional təsnifat

2006-cı ildə bu bölməyə yönəldilməsi nəzərdə tutulan dövlət büdcəsi vəsaitlərinin böyük əksəriyyəti, yəni 92,4 faizi (122,3 milyon manat) **kənd təsərrüfatı xərclərinin** payına düşür. Bölmə üzrə xərclərin 4,2 faizi (5,5 milyon manat) **meşə təsərrüfatı**, 0,4 faizi (0,5 milyon manat) **balıqçılıq və ovçuluq**, 0,8 faizi (1,1 milyon manat) **ətraf mühitin mühafizəsi** bölmələri vasitəsilə xərclənəcək. Yerdə qalan 2,3 faiz (3 milyon manat) hidrometeorologiya tədbirlərinə yönəldiləcək.

Ötən il kənd təsərrüfatına 83,7 milyon manat, meşə təsərrüfatına 3,7 milyon manat, balıqçılıq və ovçuluğa 0,4 milyon manat, ət-



tədbirlərinə, 0,1 faizi (0,15 milyon manat) **kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymətlərinin sabitləşdirilməsinə**, 5,6 faizi (7,27 milyon manat) **baytarlığa**, 4,2 faizi (5,5 milyon manat) **meşələrin bərpasına**, 0,4 faizi (0,46 milyon manat) **balıqçılıq və balıq mühafizəsinə**, 0,8 faizi (1,1 milyon manat) **bioloji zənginliyin qorunması və landşaftın mühafizəsinə** yönəldiləcək. Yerdə qalan 2,3 faiz (3 milyon manat) isə hava proqnozu və hidroloji tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün **hidrometeorologiya tədbirlərinə** yönəldiləcək.



2005-ci ildə də bölmə üzrə vəsaitin təxminən 76 faizi kənd təsərrüfatı ilə bağlı digər tədbirlərə və meliorasiyaya ayrılmışdı. Birinci istiqamətə 19,9 milyon manat (bölmənin yekununda payı -21,9 faiz), ikinciyə 48,9 milyon manat (53,7 faiz) yönəldilib. 2006-cı ildə bu istiqamətdə 90,8 faiz və 31 faiz xərclər artırılıb.

Ötən illə müqayisədə bu il kənd təsərrüfatı tədbirləri xərcləri 20 faiz (2005-ci ildə 9,4 milyon manat nəzərdə tutulub), kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymətlərinin sabitləşdirilməsi 10,4 faiz (0,14 milyon manat), baytarlıq 35,4 faiz (5,4 milyon manat), meşələrin

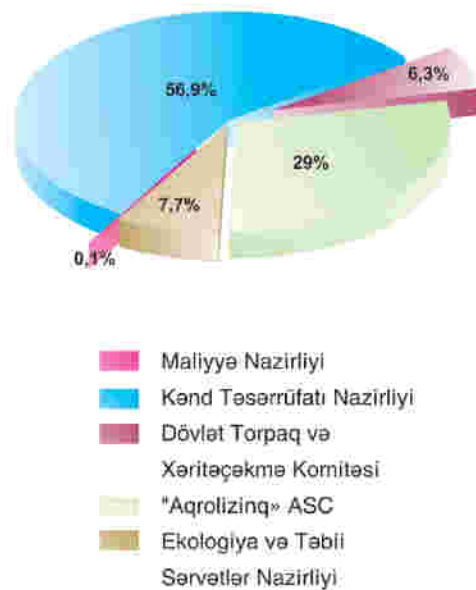
bərpası 49,4 faiz (3,7 milyon manat), balıqçılıq və balıq mühafizəsi 26,1 faiz (0,4 milyon manat), bioloji zənginliyin qorunması və landşaftın mühafizəsi xərcləri isə 32,8 faiz (0,8 milyon manat), hidrometeorologiya tədbirlərinə ayrılan xərclər 24,6 faiz (2,4 milyon manat) çoxaldılıb.

## Təşkilati struktur

Təşkilati təsnifat üzrə vəsaitlərin bölüşdürülməsi prinsipi aşağıdakı kimidir:

Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	74,3 milyon manat
Maliyyə Nazirliyi	0,17 milyon manat
Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsi	8,26 milyon manat
"Aqrolizinq" ASC	38 milyon manat
Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	10,08 milyon manat

Bölmə üzrə ayrılan vəsaitlərin 57 faizə qədərini sərəncamvericisi **Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi** olacaq. Nazirlik də öz növbəsində payına düşən vəsaitlərin əsas hissəsini- 86 faizini (64 milyon manat) **Dövlət Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Agentliyinə**,



9,8 faizini (7,3 milyon manat) **Dövlət Baytarlıq Xidmətinə**, 1,6 faizini (1,2 milyon manat) isə **Dövlət Fitosanitar Nəzarəti İdarəsinə** istiqamətləndirəcək.

## İqtisadi təsnifat

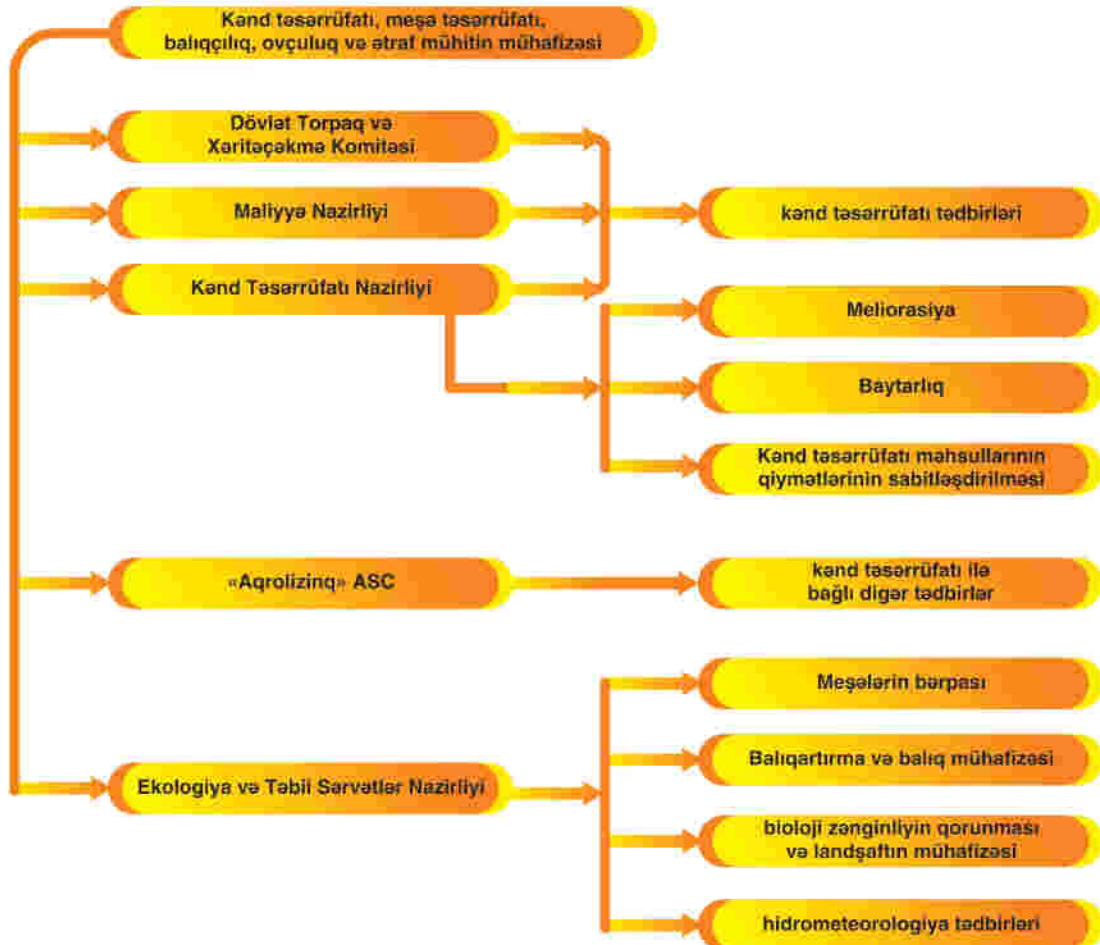
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi xərcləri iqtisadi təsnifat üzrə 6 əsas qrupa bölünür:

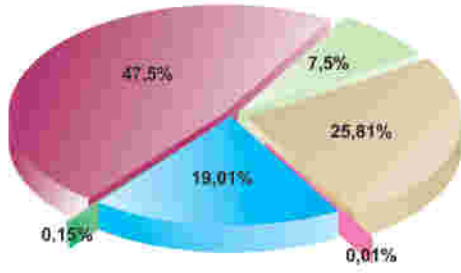
Bölmə üzrə proqnozlaşdırılan vəsaitlərin əsas hissəsi - 62,1 milyon manatı (bölmə üzrə məcmu xərclərin 47,5 faizi) malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınmasına yönəldiləcək. Bu istiqamətdə nəzərdə tutulan vəsaitin 58,6 milyon manatı və ya 94,4 faizi kənd təsərrüfatına sərf olunacaq. Yerdə qalan 1,9 milyon manatı meşə təsərrüfatına, 0,13 milyon manatı balıqçılıq və ovçuluğa, 0,4 milyon manat ətraf mühitin mühafizəsinə, 1,1

1. Əməyin ödənişi	24,9 milyon manat
2. Malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınması	62,1 milyon manat
3. Subsidiyalar və cari transfertlər	0,2 milyon manat
4. Təqaüdlər və sosial müavinətlər	0,006 milyon manat
5. Digər xərclər	9,8 milyon manat
6. Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması	33,8 milyon manat

milyon manat isə hidrometeorologiya tədbirlərinə yönəldiləcək. İkinci böyük xüsusi çəkiyə qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması, üçüncü xüsusi böyük çəkiyə isə əməyin ödə-

### Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi xərclərinin təşkilatı və funksional bölgüsü





- Əməyin ödənişi
- Malların (iş və xidmətlərin) satın alınması
- Subsidiyalar
- Təqaüdlər və sosial müavinətlər
- Digər xərclər
- Qeyri maliyyə aktivlərinin alınması

nişi malikdir. 2005-ci il üzrə nəzərdə tutulmuş vəsaitlərlə müqayisədə malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınması xərcləri 48,3 faiz, əməyin ödənişi 30,7 faiz, qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması 44,1 faiz artırılıb.

**Beynəlxalq təcrübə:** İqtisadi xərclər blokunun digər elementləri - tikinti və sənaye kimi kənd təsərrüfatına da ayrı-ayrı ölkələrdə dövlət büdcəsindən ayrılan xərclər elə də böyük paya malik deyil. Bu həm də onunla bağlıdır ki, inkişaf etmiş ölkələrdə aqrar sahə bütünlüklə özəl sektorun əlindədir. Aqrar bölməyə büdcə xərcləri əsasən bu sahədə rəqabət qabiliyyətliliyini artırmaq üçün dövlətin subsidiyalaşdırma siyasətilə bağlı olur. 90-cı illərin axırlarında dünyanın müxtəlif inkişaf etmiş ölkələrində büdcədən kənd təsərrüfatına yönəldilən vəsaitlərin ümumi xərclərdə xüsusi çəkisi təxminən aşağıdakı kimi olub:

**Finlandiya - 7%**

**Norveç - 5,5%**

**İsveçrə - 4,5%**

**Avstriya - 2,5%**

**Avstraliya - 2,5%**

**Kanada - 2,5%**

**ABŞ - 1,5%**

**Almaniya - 1,0%**

# SƏNAYE, TİKİNTİ VƏ FAYDALI QAZINTILAR XƏRCLƏRİ

2006-cı ilin dövlət büdcəsində sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar xərcləri 614,3 milyon manat məbləğində nəzərdə tutulub və bu məcmu büdcə xərclərinin 17,1 faizini təşkil edir. 2005-ci ildə bu bölmə üzrə xərclər 161,7 milyon manat proqnozlaşdırılıb. Bu da 2006-cı ilin göstəricisindən 452,6 milyon manat azdır. Ötən illə müqayisədə bu sahəyə ayrılan vəsait demək olar ki 3 dəfə, konkret olaraq 279,9 faiz artıb.

## Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar xərclərinin büdcə xərclərində payı



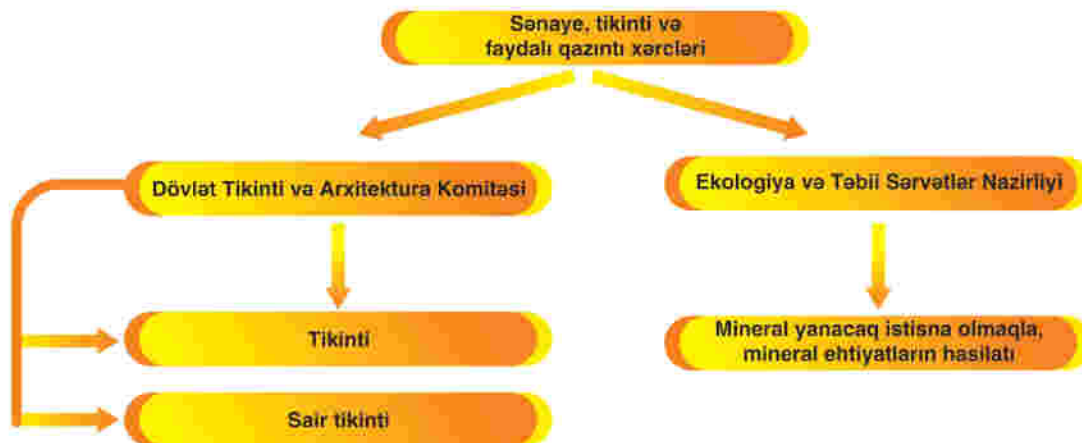
2005-ci ildə sənaye xərcləri 3 milyon manat təşkil etdiyi halda cari ildə bu sahəyə vəsait ayrılmayıb. Əvəzində ötən illə müqayisədə tikinti xərcləri az qala 4 dəfə, yeni 452,4 milyon manat, faydalı qazıntı xərcləri 8,3 faiz (0,2 milyon manat) artırılıb. Tikinti xərclərinin bölmə xərclərində payı 97,8 faizdən 99,5 faizə qaldırılıb.

Bölmə üzrə xərclərin 0,03 faizi (0,2 milyon manat) tikinti, 99,5 faizi (611 milyon manat) sair tikinti və 0,5 faizi (3,1 milyon manat) mineral yanacaq istisna olmaqla, mineral ehtiyatların hasilatı funksional istiqamətdə xərclənəcək.



## Funksional təsnifat

2006-cı ildə bu bölmə üzrə ayrılması nəzərdə tutulan dövlət büdcəsi vəsaitlərinin böyük əksəriyyəti, yeni 99,5 faizi (611,2 milyon manat) tikintiyə yönəldiləcək. Çox cüzi bir hissə olan 0,5 faizi (3,1 milyon manat) isə faydalı qazıntılar xərclərinin payına düşür.



## Təşkilati struktur

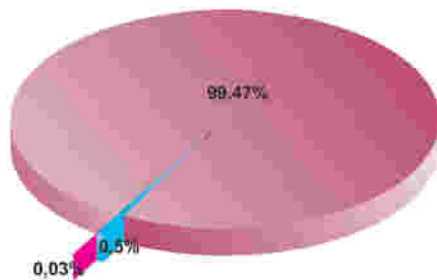
Bölmə üzrə nəzərdə tutulan vəsaitlər iki müəssisə - Dövlət Tikinti və Arxitektura Komitəsi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi arasında bölüşdürüləcək. Tikinti xərcləri Komitəyə, faydalı qazıntı xərcləri isə Nazirliyə çatacaq.

## İqtisadi təsnifat

İqtisadi təsnifatına görə sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar xərcləri 3 əsas qrupa bölünür:

Malların (işlərin, xidmətlərin) satın alınması	3,1 milyon manat
Digər xərclər	0,2 milyon manat
Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması	611 milyon manat

Qeyd edək ki, bölmədə iqtisadi təsnifat üzrə əməyin ödənişinə vəsait nəzərdə tutulmayıb.



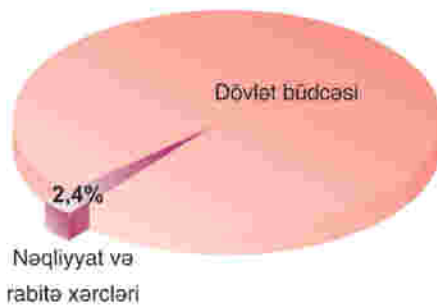
- Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması
- Malların (iş və xidmətlərin) satın alınması
- Digər xərclər

İnkişaf etmiş ölkələrdə sənaye və tikinti xərclərinə dövlət büdcəsindən bir o qədər çox vəsait xərclənmir. Çünki, sözügedən sahələr əsas etibarilə tam yaxud əsasən dövlətsizləşdirilib. Ayrı-ayrı ölkələrdə sənaye və tikintiyə dövlət büdcəsindən ayrılan xərclərin məcmu xərclərə nisbəti təxminən aşağıdakı kimidir:

- İsveçrə - 30%
- Hollandiya - 4-5%
- ABŞ - 3-4%
- Norveç - 2-3%
- Almaniya - 2-3%
- Finlandiya - 2-3%
- Kanada - 1,5-2%
- Portuqaliya - 1-1,5%

# NƏQLİYYAT VƏ RABİTƏ XƏRCLƏRİ

2006-cı ildə nəqliyyat və rabitə xərclərinin həcmi 80,3 milyon manat proqnozlaşdırılıb. Bu isə 2004-cü illə müqayisədə 24,9 faiz çox olsa da 2005-ci illə müqayisədə 14,8 faiz azdır. Belə ki, 2005-ci ildə bu məqsədlə 94,2 milyon manat xərclənmişdir. Ümumi büdcə xərclərində nəqliyyat və rabitə xərclərinin payı 2,2 faiz təşkil edir.



Nəqliyyat və rabitə xərcləri isə "Nəqliyyat" və "Rabitə" xərcləri kimi ayrı-ayılıqda təsnifləşdirilir. 2006-cı ildə nəqliyyat xərclərinin ümumi məbləği 80,2 milyon manat həcmində nəzərdə tutulur. Bu isə ümumi bölmə xərclərinin 99 faizindən artığı deməkdir.

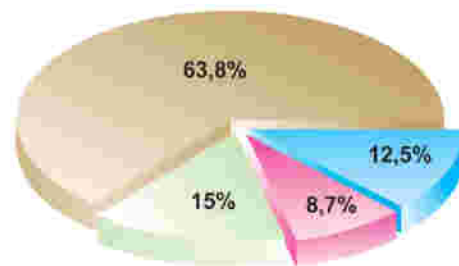
## Funksional təsnifat

Nəqliyyat və rabitə xərclərində yolların əsaslı təmir xərcləri üstünlük təşkil edir. 2006-cı ildə bu məqsədlə 60 milyon manatın xərclənməsi nəzərdə tutulur. Bu isə ümumi maddə xərclərinin 74,7 faizi deməkdir. Qeyd edək ki, ötən il bu məqsədlə 35,6 milyon manat xərclənmişdir və bu o deməkdir ki, 2006-cı ildə həmin istiqamətdə xərclərin həcmi 68,5 faiz artmışdır. 2006-cı ildə bu maddə daxilində subsidiya və cari transfertlərə 20,2 milyon manat ayrılacaq. Bu isə ümumi maddə xərclərinin 25,2 faizi deməkdir. 2006-cı ildə Bakı Metropolitene 7 milyon manat subsidiyanın verilməsi nəzərdə tutulub.

## Təşkilatı struktur

Bu bölmə xərcləri 4 dövlət qurumu arasın-

da bölüşdürülür. Onlar Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat Nazirliyi, Bakı İcra Hakimiyyəti, Bakı Metropolitene və Azərbaycan Hava Yolları Dövlət Konsernidir. 2004-cü ildə bu siyahıda Gəncə İcra Hakimiyyəti olsa da gəncəlilərə nəqliyyat maddəsi üzrə nə ötən il, nə də 2006-cı ildə vəsait nəzərdə tutulub. Nəqliyyat Nazirliyinə 2006-cı ildə 51,2 milyon manat vəsaitin ayrılması proqnozlaşdırılıb ki, bu da ümumi bölmə xərclərinin 63,8 faizi deməkdir. 2006-cı ildə yolların əsaslı təmirinə 50 milyon manatın ayrılması nəzərdə tutulur. Sözügedən ildə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti dövlət büdcəsinin nəqliyyat bölməsi üzrə 10 milyon manat vəsait alacaq. Bu ümumi maddə xərclərinin 12,5 faizi deməkdir. İcra Hakimiyyəti bu vəsaitin demək olar ki, hamısını paytaxtda yolların əsaslı təmirinə xərcləməlidir. Bakı Metropolitene 2006-cı ildə 7 milyon manat alacaq və bu da ümumi maddə xərclərinin 8,7 faizinə bərabərdir. Bunun əsas hissəsi subsidiya və cari transfertlərə yönəldiləcək. Azərbaycanın hava məkanında "məsul olan" Azərbaycan Hava Yolları Dövlət Konserinə isə 11,9 milyon manat ödəniləcək. Bu isə ümumi maddə xərclərinin 15 faizi deməkdir.



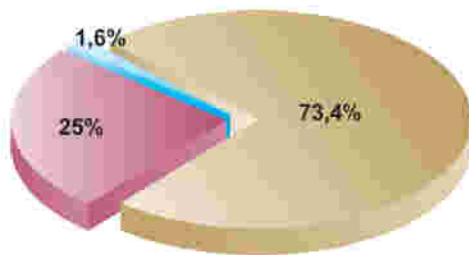
- Nəqliyyat Nazirliyi
- Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti
- Bakı Metropolitene
- Azərbaycan Hava Yolları Dövlət Konserni

## Rabitə xərcləri

Rabitə xərcləri 100 min manat həcmində planlaşdırılır və bu bir quruma - Azərbaycan Respublikasının Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinə ödəniləcək.

## İqtisadi təsnifat

Nəqliyyat və rabitə xərclərinin iqtisadi təsnifatı aşağıdakı kimi xarakterizə edilir.



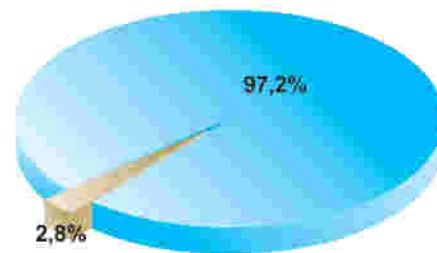
- Subsidiya üzrə ödənişlər
- Malların alınması və xidmətlərin ödənilməsi
- Əsaslı vəsait qoyuluşları

**Beynəlxalq təcrübə:** Nəqliyyat və rabitə inkişaf səviyyəsindən asılı olmayaraq bütün ölkələrdə strateji sferalar hesab olunur. Ona görə də həmin sahələrin inkişafı hökumətin büdcə prioritetlərində həmişə özünəməxsus yer tutur. Bundan əlavə, nəzərə almaq lazımdır ki, bu sahələr informasiya texnologiyalarının inkişafı və son dərəcə bahalı texniki vasitələrin tətbiqilə birbaşa bağlı olduqlarından xərctutumlu sferalar hesab olunur. Statistik məlumatların araşdırılmasına əsasən nəqliyyat və rabitə sektoruna inkişaf etmiş ölkələrdə hökumətlərin mərkəzi büdcədən ayırdığı vəsaitlərin dövlət büdcəsinin məcmu xərclərində xüsusi çəkisi son onillikdə orta hesabla aşağıdakı kimi olub:

- Norveç - 6-6,5%
- Finlandiya - 5-6%
- İsveçrə - 5-6%
- Hollandiya - 4-5%
- Kanada- 4-4,5%
- Almaniya- 4-6%
- ABŞ - 3-4%
- Yeni Zelandiya - 3-4%
- Avstraliya - 2,5-3,5%

## İQTISADI FƏALİYYƏT

2006-cı ildə iqtisadi fəaliyyətə 84,4 milyon manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulub ki, bu da 2005-ci ilin uyğun göstəricisindən 80,5 faiz çoxdur. Müqayisə ilində bu məqsədlə 46,7 milyon manat ayrılıb. 2004-cü ilə müqayisədə isə bu maddə üzrə artım 3,9 dəfə təşkil edir. Bu maddə üzrə xərclər "İqtisadi fəaliyyətin digər sahələri" və "Çoxsahəli inkişaf layihələri" köməkçi bölmələr kimi qruplaşdırılıb. İqtisadi fəaliyyətin digər sahələrinə 2006-cı ildə 65,4 min manatın ayrılması nəzərdə tutulur. Bu vəsaitlər bütünlüklə Milli Kulinarıya Mərkəzi tərəfindən xərclənəcək. Qeyd edək ki, bu, ötən ilin uyğun göstəricisindən 8,0 min manat və ya 14 faiz çoxdur. Çoxsahəli inkişaf layihələrinə isə 2006-cı ildə 84,4 milyon manatın ayrılması plan-



- İqtisadi fəaliyyət xərcləri
- Ümumi büdcə xərcləri

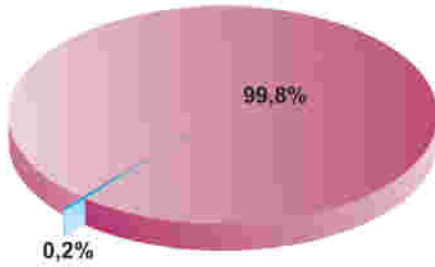
laşdırılır. Bu isə 2005-ci ilin müvafiq göstəricisindən 37,6 milyon manat, 80,6 faiz çoxdur. 2005-ci ildə bu məqsədlə cəmi 46,7 milyon manat ayrılıb.



## Təşkilatı struktur

Bu maddə xərclərinin təşkilatı bölgüsü olduqca sadədir. Məsələ ondadır ki, vəsaitlər yalnız 2 qurum arasında bölüşdürülür; Milli Kulinariya Mərkəzi və Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyi. Sözündən maddə üzrə vəsaitlərin 99,8 faizi İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin payına düşür.

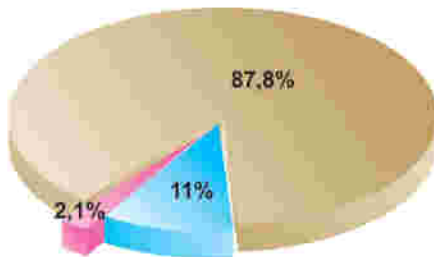
### İqtisadi fəaliyyət xərclərinin təşkilatı bölgüsü



- Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyi
- Milli Kulinariya Mərkəzi

## İqtisadi təsnifat

Göründüyü kimi, iqtisadi fəaliyyət xərcləri içərisində qrantlar və digər ödənişlərin payı daha çoxdur. Bu maddə xərclərinin 87,8 faizi deməkdir. Bu vəsaitlər digər dövlət idarəetmə sektoruna ödənilən qrantlar şəkilində başqa qurumlar arasında bölüşdürülür.



- Qrantlar
- Subsidiyalar və cari transfertlər
- Malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi

Göstəricilər	Məbləğ (min manatla)
Əməyin ödənilməsi	31,4
Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması	31,9
Kommunal və kommunikasiya xidmətlərinin ödənilməsi	6,1
Subsidiyalar və cari transfertlər	10000
Qrantlar və digər ödənişlər	74000
Maliyyə aktivləri üzrə əməliyyatlar	290

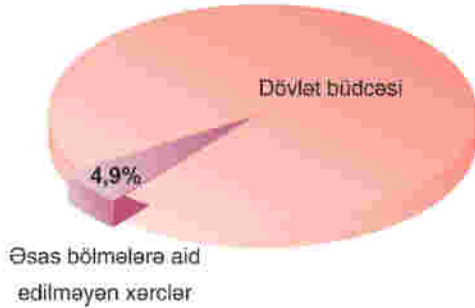
2006-cı ildə əsas bölmələrə aid edilməyən xərclər bölməsi üzrə 175,7 milyon manatın xərclənməsi nəzərdə tutulub. Bölmənin büdcə xərclərində payı 4,9 faizdir. Bu, 2005-ci ilin uyğun göstəricisindən 14,0 milyon manat, 8,6 faiz çoxdur. 2005-ci ildə bu məqsədlə 161,7 milyon manat xərclənib.



# ƏSAS BÖLMƏLƏRƏ AID EDİLMƏYƏN XİDMƏTLƏR

## Funksional təsnifat

Əsas bölmələrə aid edilməyən xərclər "ehtiyat fondları" və "əsas bölmələrə aid olunmayan sair xərclər" kimi köməkçi bölmələrə bölünür.



2006-cı ildə **ehtiyat fondlarına** 84 milyon manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulur və bu da 2005-ci ilin uyğun göstəricisi ilə müqayisədə 4,5 dəfə çoxdur. **Əsas bölmələrə aid olunmayan sair xərclərin** məbləği isə 2006-cı ildə 91,7 milyon manat proqnozlaşdırılıb. Bölmə üzrə ayrılan vəsaitin 47,8 faizi birinci, 52,2 faizi ikinci köməkçi bölmənin payına düşəcək. Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlərin iqtisadi təsnifatında dəyişikliklər əsasən 2006-cı ildə subsidiyaların nəzərdə tutulmaması ilə bağlıdır.

## Təşkilatı struktur

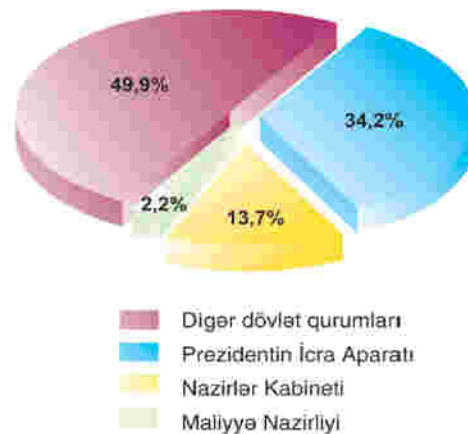
Təşkilatı struktur üzrə xərclər əsasən 5 dövlət qurumu arasında bölüşdürüləcək. 2006-cı ildə **Prezidentinin İcra Aparatına** 60 milyon manat, **Nazirlər Kabinetinə** 24 milyon manat, **İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə** 20 min manat, **Maliyyə Nazirliyinə** 3,8 milyon manat, **yerli icra hakimiyyəti orqanlarına** 131 min manat vəsait ayrılması nəzərdə tutulub. Bu qurumlar bölmə üzrə vəsaitlərin 50,2 faizinə sərəncam verə bilirlər. Yerdə qalan 49,8 faizinin sərəncamvericiləri göstərilməyib.

Ehtiyat fondları funksional bölməsi üzrə ayrılan vəsaitin 71,4 faizinə Prezidentin İcra Aparatı, 28,6 faizinə Nazirlər Kabineti sərəncam verəcək. İkinci funksional təsnifat

üzrə xərclənəcək vəsaitlərin 4,1 faizi Maliyyə Nazirliyi, 0,02 faizi İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, 0,1 faizi yerli icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən bölüşdürüləcək. Köməkçi bölmə üzrə qalan 95,8 faiz vəsaitin sərəncamverici təşkilatı məlum deyil. Məlumat üçün bildirik ki, **Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinə** 2005-ci ildə bu bölmə üzrə 2,4 milyon manat ayrılırsa da, 2006-cı ildə vəsait nəzərdə tutulmayıb. Bölmə üzrə Maliyyə Nazirliyinin sərəncamında olan vəsaitlərin 0,14 milyon manatı **məhkəmənin qərarına əsasən fiziki şəxslərə dəymiş maddi və mənəvi ziyanın ödənilməsinə**, 0,3 milyon manatını **aztəminatlı şəxslərə, cinayət işləri üzrə müttəhimlərə və inzibati qaydada tutulmuş şəxslərə hüquqi yardım göstərilməsi və s. ilə bağlı xərclərə**, 0,24 milyon manatını **Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq kredit reytinginin müəyyən olunması ilə bağlı xərclərə** yönəldiləcək.

Yerli icra hakimiyyəti orqanları isə paylarına düşən vəsaitlərin 92,1 min manatını **səfərbərlik ehtiyatları anbarlarına**, 13 min manatını **ehtiyat idarəetmə məntəqələrinə** xərcləməli olacaq. Göründüyü kimi, təşkilatı təsniflədirmədə Prezidentin İcra Aparatına daha çox vəsait ayrılacaq. Qeyd edək ki, bu köməkçi bölmə üzrə İcra Aparatına 2004 və 2005-ci ildə heç bir vəsait

## Əsas bölməyə aid edilməyən xidmətlərin təşkilatı bölgüsü



ödenişi həyata keçirilməyib. Nazirlər Kabineti isə sözügedən bölmə üzrə 2004-cü ildə vəsait almasa da, 2005-ci ildə 18,8 milyon manat əldə edə bilib. Bölmə üzrə “**Şimali Atlantika Birliyinin**” “**Sülh naminə tərəfdaşlıq**” **Proqramı çərçivəsində keçirilən tədbirlərə** 0,8 milyon manat, **dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədən kənar xərclərinə** 80,9 milyon manat, **fövqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılmasına** 2 milyon manat, **İslam Konfransı Təşkilatına üzv olan ölkələrin xarici işlər nazirlərinin 33-cü konfransının Bakı şəhərində keçirilməsinə** 4 milyon manat vəsait xərclənəcək.

### İqtisadi təsnifat

İqtisadi təsnifat üzrə bölmə xərclərinin demək olar ki, hamısı - 99,8 faizi **digər**

**xərclərin** payına düşür. Sözügedən bölmə üzrə iqtisadi təsnifləşdirmə aşağıdakı kimidir;

Əməyin ödənilməsi	53,4 min manat
Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması	115,4 min manat
Kommunal və kommunikasiya xidmətlərinin ödənilməsi	12,2 min manat
Digər xərclər	175,3 milyon manat

2005-ci ildə subsidiyalar və cari transferlər üzrə 64,7 milyon manat ayrılsa da 2006-cı ildə bu məqsədə vəsait nəzərdə tutulmayıb. Bölmənin əsas xərc maddəsi olan digər xərclər üzrə ödənişlər isə 2006-cı ildə ötən illə müqayisədə 79,5 milyon manat və ya 83 faiz artıb.

## 2006-CI İLİN BÜDCƏ KƏSRİ

**Cari ildə dövlət büdcəsi kəsrinin yuxarı həddi 188 milyon manat proqnozlaşdırılır ki, bu ötən dövrün eyni göstəricisindən 48,8 milyon manat yaxud 35,1 faiz çoxdur. 2006-cı ilin dövlət büdcəsi kəsrinin ÜDM-ə nisbəti 1,3 faiz təşkil edəcək.** 2006-cı ilin büdcə kəsrinin 90,4 faizi (170 milyon manat) daxili, 9,6 faizi (18 milyon manat) isə xarici mənbələr hesabına örtüləcək. Məlumat üçün bildirik ki, ötən il büdcə kəsrinin 87,6 faizi (140 milyon manat) daxili, 12,4 faizi (20 milyon manat) xarici mənbələr hesabına qapadılmışdır. 2006-cı ildə büdcə kəsrinin örtülməsilə bağlı daxili maliyyələşdirmə mənbələrində əsas pay qısamüddətli dövlət istiqraz vərəqələrinin satışından daxilolmalara məxsusdur. Bu mənbə hesabına kəsrin örtül-

### Büdcə kəsrinin örtülməsi mənbələri



məsinə daxili mənbələr üzrə bütün vəsaitlərin 76,5 faizi (130 milyon manat) məbləğində ayırma nəzərdə tutulub. Özəlləşdirmədən daxilolmaların daxili mənbələr üzrə ümumi maliyyələşdirmədə xüsusi çəkisi 24,5 faiz (40 milyon manat) həddində proqnozlaşdırılır. Qeyd edək ki, ötən illə müqayisədə 2006-cı ildə büdcə kəsrinin örtülməsi üçün özəlləşdirmədən daxilolmaların 5,3 faiz (2 milyon manat), qısamüddətli dövlət istiqraz vərəqələrinin satışından daxilolmaların 2,5 dəfə (90 milyon manat) artacağı gözlənilir. Öz növbəsində, bu il əvvəlki dövrə nisbətən xarici mənbələrin kəsrin örtülməsində payı 9,3 faiz (1,68 milyon manat) azalıb.

### Kəsrin örtülməsilə bağlı daxili maliyyələşdirmənin strukturu



# QHT VƏ KİV-İN BÜDCƏ İLƏ BAĞLI FƏALİYYƏT TƏQVİMİ

Büdcə şəffaflığını artırmağın mühüm istiqamətlərindən biri büdcə prosesinin bütün mərhələlərində vətəndaş cəmiyyəti institutlarının - QHT, KİV və müstəqil ekspertlərin fəal iştirakını təmin etməkdir. Odur ki, QHT və media təmsilçiləri dövlət büdcəsi ilə əlaqədar il ərzində baş verən bütün prosesləri diqqətdə saxlamalıdır. Bu zaman nəzərə almaq lazımdır ki, cari (2006-cı) ildə 3 ilin büdcəsi ilə bağlı işlər həyata keçirilir:

- 2006-cı ilin dövlət büdcəsinin icrası təmin olunur;

- 2005-ci ilin dövlət büdcəsinin icrasına dair hesabat hazırlanır və Milli Məclisdə təsdiq olunur;

- 2007-ci il üçün dövlət büdcəsinin layihəsi tərtib edilir və Milli Məclisdə təsdiq olunur.

Bu mərhələlərin hər birində QHT və KİV təmsilçilərinin iştirakı imkanları və funksiyaları fərqlidir.

## I. 2006-cı il dövlət büdcəsinin icrası

Bu proses bütöv maliyyə ilini (yanvarın 1-dən dekabrın 31-dək olan dövr) əhatə edir. Burada QHT və media təmsilçilərinin diqqəti ilk növbədə, aşağıdakı fəaliyyətlərə yönəldilməlidir:

- Büdcə xərclərinin ayrı-ayrı istiqamətləri üçün nəzərdə tutulan vəsaitlər, onların konkret təyinatı, vəsaitin sərəncamçıları və gözlənilən nəticələr barəsində maraq qrupları üçün geniş izahat işlərinin aparılması;

- Büdcənin icrasına dair aylıq və rüblük hesabatların qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müddətlərdə dövrü mətbuatda dərc olunub-olunmamasının nəzarətdə saxlanması;

- Ayrı-ayrı istiqamətlər üzrə büdcə xərclərinin təyinatı üzrə istifadəsi ilə bağlı araşdırmaların aparılması;

- Büdcədən maliyyələşdirilən proqramların reallaşdırılması vəziyyətinin diqqətdə saxlanması və monitorinqlərin keçirilməsi;

- Büdcə xərclənmələrində kənarlaşmalar baş verdikdə müvafiq araşdırmaların aparılması və əldə olunan informasiyaların əhatəli şəkildə ictimaiyyətə çatdırılması.

## II. 2005-ci il dövlət büdcəsinin icrasına dair hesabatın hazırlanması və təsdiqi

Bu iş maliyyə ili bitən kimi (dekabrın 31-i) başlayır. Hökumət (Maliyyə Nazirliyinin təmsilində) hesabatı və müvafiq qanun layihəsini hazırlayıb ölkə prezidentinə, o isə mayın 15-dən gec olmayaraq Milli Məclisin təsdiqinə təqdim edir. Bu mərhələdə QHT və media təmsilçilərinin diqqətində olmalı başlıca məsələlər aşağıdakılardır:

- büdcənin icrasına dair hökumətin hesabatının hazırlanması və qanunvericilikdə nəzərdə tutulan müddətdə Milli Məclisə təqdim edilməsi;

- Hesablama Palatası tərəfindən büdcə icrasının auditinin aparılması və auditin nəticələrinin mətbuata təqdim edilməsi;

- Büdcənin ictimai auditinin təşkili;

- Ayrı-ayrı xərclərin və proqramların icrası nəticələrinin araşdırılması;

- Hesablama Palatasının "göz yumduğu" məqamların aşkarlanması və mətbuatda geniş işıqlandırılması.

### III. 2007-ci il üzrə dövlət büdcəsi layihəsinin tərtibi və təsdiqi

**Dövlət büdcəsinin tərtibi.** 2007-ci il üçün dövlət büdcəsinin tərtibi yanvar ayının üçüncü ongünlüyü ərzində Nazirlər Kabinetinin mətbuatda dərc olunan qərarı ilə başlayır və büdcə layihəsinin Milli Məclisə təqdim edilməsi ilə başa çatır. **Bu mərhələdə QHT və media:**

- büdcə layihəsinin hazırlanması prosedurunun əməl olunmasını diqqətdə saxlayır;

- prosedur pozuntuları olarsa, dərhal səbəblərini araşdırıb informasiyanı cəmiyyətə təqdim edir;

- büdcə layihəsinin hazırlanmasına cavabdeh hökumət qurumlarının fəaliyyəti ilə bağlı jurnalist təhqiqatları aparır;

- layihə ilə bağlı analitik yazılar və müsahibələr təşkil edir;

- müxtəlif sosial qrupların problemlərinə dair ictimai müzakirələr, forumlar və ya dəyirmi masalar təşkil edir;

- büdcə formalaşdırılarkən ayrı-ayrı sosial qrupların mənafeələrinin hansı səviyyədə nəzərə alınması istiqamətində ictimai müzakirələr və araşdırmalar təşkil edir;

- konkret istiqamətlərdə büdcə layihəsinə təkliflər hazırlayıb müvafiq hökumət qurumlarına təqdim edir.

**Büdcənin müzakirəsi və təsdiqi.** 2007-ci ilin dövlət büdcəsi layihəsi və müvafiq sənədlər toplusu 2006-cı ilin oktyabrın 15-dən gec olmayaraq Milli Məclisə daxil olur və dekabrın 20-dən gec olmayaraq təsdiq edilir. Bu mərhələdə QHT və media:

- büdcə layihəsinin və büdcə zərfinə daxil olan digər sənədlərin mətbuatda dərc edilməsini diqqətdə saxlayır;

- büdcə layihəsini müxtəlif aspektlərdən geniş təhlil edir və analitik məqalələr hazırlayır;

- parlament komissiyalarında və açıq parlament iclaslarında aparılan büdcə müzakirələrini geniş işıqlandırır;

- millət vəkllərinin, hökumət nümayəndələrinin, siyasi partiya təmsilçilərinin, həmçinin müxtəlif ekspertlərin sənədlə bağlı fikirlərini öyrənib ictimaiyyətə çatdırır;

- büdcədə marağı olan müxtəlif qruplar üçün ictimai dinləmələr, dəyirmi masalar və başqa formada müzakirələr təşkil edir;

- ictimaiyyətin irəli sürdüyü təkliflərin reallaşması üçün parlamentdə lobbicilik işi həyata keçirir və s.



# BÜDCƏ TERMINLƏRİ LÜĞƏTİ

**Büdcə artıqlığı (profisit)** - müəyyən dövr ərzində büdcə gəlirlərinin büdcə xərclərindən artıq olan məbləğidir.

**Büdcə gəlirlərinin təsnifatı** müxtəlif səviyyəli büdcələrin gəlirlərinin mənbələrinə görə qruplaşdırılmasından ibarətdir. Belə təsnifat müxtəlif səviyyəli büdcələrin gəlirlərinin formalaşması mənbəyini müəyyən edən qanunvericilik aktlarına əsaslanır.

**Büdcə xərclərinin təsnifatı** - büdcə xərclərinin qanunvericiliyə uyğun olaraq müxtəlif prinsiplər üzrə qruplaşdırılmasıdır. Büdcə xərcləri iqtisadi, funksional, təşkilati əsasda qruplaşdırılır.

**Büdcə ili** - büdcənin icrasının həyata keçirildiyi bir illik zaman müddətidir. Büdcə ilinin zaman çərçivələri ayrı-ayrı ölkələrdə fərqlidir.

**Büdcə kəsri (defisit)** - büdcə xərclərinin gəlirlərlə təmin olunmayan məbləğidir. Büdcə kəsirinin maliyyələşməsi dövlət borcu, kredit və digər mənbələr hesabına həyata keçirilir. Hər bir dövlət büdcə kəsirinin müəyyənləşdirilmiş limiti keçməsinə imkan verməməyə və onu aradan qaldırmağa çalışır.

**Büdcə layihəsinin hazırlanması mərhələsi** - büdcə prosesinin birinci mərhələsidir. Bu mərhələdə qanunvericiliklə müəyyənləşdirilən müvafiq icra strukturları tərəfindən büdcənin layihəsi hazırlanır. Büdcənin həcmi, növbəti ildə büdcə-vergi siyasətinin əsas istiqamətləri, gəlirlərin mənbələri və büdcə sisteminin həlqələri arasında bölgüsü, xərclərin əsas istiqamətləri, büdcə kəsirinin gözlənilən səviyyəsi və onun örtülməsi mənbələri və s. kimi məsələlər məhz bu mərhələdə əsasən müəyyənləşdirilir.

**Büdcə nəzarəti** - büdcə layihəsinin tərtibi, müzakirəsi, təsdiqi, icrası və icra haqqında hesabatın tərtibi prosesində büdcə vəsaitlərinin formalaşması, bölüşdürülməsi və istifadəsinin qanunvericilikdə nəzərdə tutulan norma, qayda və şərtlərinə əməl edilməsi vəziyyətinin yoxlanılmasıdır. Büdcə nəzarəti onun həyata keçirildiyi zaman baxımın-

dan qabaqcadan nəzarət, cari nəzarət və sonradan nəzarət şəklində olur. Büdcə nəzarəti dövlət maliyyə nəzarəti və ictimai nəzarət formalarında ola bilər.

**Büdcəyə ictimai nəzarət** - Büdcəyə ictimai nəzarət parlament, QHT və KİV tərəfindən təşkil edilə bilər. Azərbaycan 2006-cı ildən etibarən büdcəyə ictimai nəzarəti təşkil etmək məqsədilə bir sıra QHT-lər tərəfindən Milli Büdcə Qrupu yaradılıb.

**Büdcə prosesi** - mərkəzi və yerli büdcələrin tərtibi, baxılması, təsdiqi və icrası üzrə hakimiyyət orqanlarının qanunvericiliklə rəqlamentləşdirilmiş fəaliyyətidir. Onun məzmunu ölkənin dövlət və büdcə quruluşu, habelə müvafiq orqanların və hüquqi şəxslərin büdcə hüquqları ilə müəyyən edilir.

Büdcə prosesi büdcə fəaliyyətinin 4 mərhələsini əhatə edir:

- ✓ büdcə layihəsinin hazırlanması;
- ✓ büdcəyə baxılması və təsdiq edilməsi;
- ✓ büdcənin icrası;
- ✓ büdcənin icrası barədə hesabatın hazırlanması və təsdiq edilməsi.

**Büdcə sistemi** - ölkənin inzibati-ərazi quruluşundan asılı olaraq müxtəlif səviyyəli büdcələrin yaradılmasını əks etdirir. Azərbaycan Respublikasında büdcə sistemini Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi, Naxçıvan MR-in büdcəsi və yerli büdcələr təşkil edir. Büdcə sistemi bu sistemə daxil olan büdcələrin vahid prinsiplər əsasında fəaliyyətinə və onların müstəqilliyinə əsaslanır.

**Büdcə şəffaflığı** - şəffaflıq büdcə prosesində cəmiyyətin iştirakının zəruri şərtidir. Büdcə şəffaflığına yoxsulluğun azaldılması istiqamətində vacib fəaliyyət sahəsi olan sosial texnologiya kimi baxılır.

**Büdcə tarazlığı** - büdcənin gəlir və xərclərinin uyğunluğunu (bir-birinə bərabərliyini) göstərir. Büdcənin gəlirləri xərclərindən çox olduqda profisit (artıqlıq), xərcləri gəlirlərindən çox olduqda isə defisit (kəsir) yaranır.

**Büdcənin cari xərcləri** - büdcənin iqtisadi təsnifatı ilə əlaqədar əsaslı xərclərə daxil edilməyən, dövlət hakimiyyəti orqanlarının, yerli özünüidarəetmə orqanlarının, büdcə idarələrinin cari xərclərini təşkil edir. Burada əməyin ödəniş fondu, əmək haqqına üstəlik, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi, faizlər üzrə ödənişlər, daxili borc üzrə ödənişlər, subsidiyalar, transfertlər, mənfəətsiz işləyən müəssisələrə ödənişlər, əhaliyə ödənişlər, xarici ölkələrə cari ödənişlər və s. daxildir.

**Büdcənin əsaslı xərcləri** - büdcə xərclərinin əsaslı kapital qoyuluşlarına, investisiya və innovasiya fəaliyyətinin təmin edilməsinə yönəldilən hissəsidir. Buraya əsas vəsaitlərin alınması, əsaslı tikinti, əsaslı təmir, dövlət ehtiyatlarının yaradılması, torpaq və qeyri-maddi aktivlərin alınması, əsaslı ödənişlər, ölkə daxilində kreditlərin verilməsi, xaricə kreditlərin verilməsi, xaricdən alınan kreditlərin qaytarılması və s. daxildir.

**Büdcənin icrası** - təsdiq edilmiş büdcənin gəlirlərinin yığılması və xərclərinin həyata keçirilməsi prosesidir. Bu prosesdə icra hakimiyyəti orqanları, maliyyə və vergi orqanları, kredit təşkilatları, vergi ödəyiciləri olan hüquqi və fiziki şəxslər, büdcə vəsaitini alan şəxslər və təşkilatlar iştirak edirlər.

**Büdcənin icrası mərhələsi** - büdcə prosesinin mühüm mərhələsi olmaqla, büdcə vəsaitlərinin yığılması və istifadəsi proseslərini əhatə edir. Büdcə prosesinin bu mərhələsi bir il davam edir ki, həmin dövr büdcə ili adlanır.

**Büdcənin kassa icrası** - büdcə gəlirlərinin büdcəyə daxil olmasını, onların saxlanmasını və xərclərinin büdcə təsnifatına uyğun olaraq xəzinədarlıq vasitəsilə ünvanlı istifadəsini təmin edən icra mexanizmidir. Dövlət büdcəsinin kassa icrası xəzinənin vahidliyi prinsipinə əsaslanır və dövlət xəzinədarlığı vasitəsilə həyata keçirilir.

**Büdcənin müzakirə mərhələsi** - büdcə prosesinin ikinci mərhələsidir. Onu adətən büdcəyə baxılması və təsdiqi mərhələsi də adlandırırlar. Bu mərhələ büdcə layihəsinin hazırlanmasının başa çatması ilə başlayır və onun parlamentdə qəbul edilməsi anınadək davam edir.

**Dotasiya** - dövlət büdcəsindən digər səviyyəli büdcələrə (məsələn, Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsindən Naxçıvan MR büdcəsinə və yerli büdcələrə) onların gəlir və xərclərini tənzimləmək məqsədilə əvəzsiz verilən maliyyə vəsaitidir.

**Dövlət sifarişi** - dövlətin xüsusi marağının olduğu məhsulların istehsalı, xidmətlərin göstərilməsi və işlərin görülməsi üçün səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən verilən və dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına ödənilən sifarişdir. Belə sifarişlər yalnız dövlət müəssisələri yox, eyni zamanda digər müəssisələr tərəfindən də yerinə yetirilə bilər. Dövlət sifarişləri müvafiq müqavilələrlə rəsmiləşdirilir.

**Xəzinədarlıq** - rüsumların, vergilərin və s. toplandığı və dövlət büdcəsinin kassa icrası əməliyyatları ilə məşğul olan xüsusi dövlət maliyyə orqanıdır.

**Xəzinədarlıq hesabı** - dövlətin gəlirlərinin toplandığı və büdcə xərclərinin həyata keçirildiyi hesabdır.

**Xəzinədarlıq sistemi** - dövlətin malik olduğu maliyyə resurslarının optimal idarə edilməsinə zəmin yaratmaq və onu təmin etmək məqsədilə formatlaşdırılmış idarəetmə sistemidir. Xəzinədarlıq maliyyələşmə xərclərini minimuma endirməklə və dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların fəaliyyətini tənzimləməklə həmin təşkilatlara vaxtında və zəruri resurslar əldə etməyə imkan verir.

**İcmal büdcə** - dövlət büdcəsinin, Naxçıvan MR-in büdcəsinin, büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar əməliyyatlarının, büdcədən kənar dövlət fondlarının gəlir və xərclərinin funksional və iqtisadi təsnifata uyğun paraqraflar səviyyəsində icmalidir.

**İctimai dinləmə** - büdcə prosesində (habelə digər ictimai proseslərdə) geniş əhali təbəqəsinin iştirak formalarından biridir. Qərar qəbulu zamanı ictimaiyyətin müxtəlif təbəqələrinin mövqeyinin öyrənilməsi zəruri olan məsələlərin müzakirəsi üçün hakimiyyət orqanları nümayəndələrinin, əhəlinin ayrı-ayrı qruplarının, QHT və KİV nümayəndələrinin iştirakı ilə təşkil olunmuş vətəndaş yığıncağıdır.

**Grant** - daxili və xarici mənbələr hesabı

na əvəzsiz verilən məqsədli maliyyə yardımıdır.

**Məqsədli büdcə fondları** - dövlət büdcəsi, Naxçıvan MR büdcəsi və yerli büdcələrin tərkibində konkret tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün formalaşan və istifadə edilən pul vəsaitidir. Məqsədli büdcə fondları üzrə daxilolmalar və xərclər büdcələrin gəlir və xərc hissələrində ayrıca göstərilir.

**Müdafiə olunan xərc maddələri** - büdcə ili ərzində maliyyələşdirilməsinə sekvestr tətbiq olunmayan, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş büdcə xərcləridir. Bu xərclərə əmək haqqı və ona üstəliklər, sosial müavinətlər və ödənişlər, dövlətin daxili və xarici borclarına xidmətlə bağlı xərclər aiddir.

**Sekvestr** - dövlət büdcəsi, Naxçıvan MR büdcəsi və yerli büdcələrin gəlirləri yerinə yetirilmədikdə, müdafiə olunmuş xərc maddələri istisna olmaqla, büdcə ilinin qalan ayları üzrə xərclərin müəyyən olunmuş qaydada ixtisarıdır.

**Sosial sığorta** - "Sosial sığorta haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə nəzərdə tutulmuş hallarda vətəndaşların itirilmiş əmək haqlarının, gəlirlərinin və ya əlavə xərclərinin kompensasiya edilməsinə, habelə itirilməsinin qarşısının alınmasına

yönəldilmiş təminat formasıdır. Sosial sığorta məcburi dövlət sığortası və könüllü (əlavə) sığorta formalarında olur.

**Subsidiya** - dövlət büdcəsindən Naxçıvan MR büdcəsinə, yerli büdcələrə və hüquqi şəxslərə əvəzsiz verilən maliyyə vəsaitidir.

**Subvensiya** - məqsədli maliyyələşdirmənin həyata keçirilməsi üçün dövlət büdcəsindən Naxçıvan MR büdcəsinə və yerli büdcələrə məqsədli şəkildə verilən, lakin həmin məqsəd üçün və ya müəyyən edilmiş müddətdə istifadə edilmədikdə geri qaytarılan maliyyə vəsaitidir.

**Toplu maliyyə balansı** - konkret dövr üçün ölkədə maliyyə vəsaitlərinin yaranma mənbələri və istifadə istiqamətləri barədə məlumatları özündə əks etdirən maliyyə sənədidir. Toplu maliyyə balansı müvafiq ərazidə yerləşən büdcələri və məqsədli büdcə-denkənar fondları əhatə edir.

**Vergi** - dövlətin və ya bələdiyyələrin fəaliyyətinin maliyyə təminatı məqsədi ilə vergi ödəyicilərinin mülkiyyətində olan pul vəsaitlərinin özgəninkiləşdirilməsi şəklində dövlət büdcəsinə və yerli büdcələrə, habelə məqsədli dövlət fondlarına köçürülən məcburi, fərdi, əvəzsiz ödənişdir.



# Büdcəni nəinki başa düşmək, hətta ona təsir etmək də olar

## Büdcə prosesinin mərhələləri və prosedurları

## Yerinə yetirilmə müddəti

## Məsul orqan

### I. Dövlət büdcəsi layihəsinin tertibi prosesi

Növbəti il üçün dövlət büdcəsi layihəsinin tertibi prosesinə başlanılır	yanvarın üçüncü ongünlüyü ərzində	Nazirlər Kabineti
Son üç il əhatə edən statistik məlumatlar (iqtisadi, inkişaf və Məaliyyə nazirliklərinə təqdim edilir	cari ilin fevralın 5-dək	Dövlət Statistika Komitəsi
Ölkənin orta-məddətli iqtisadi və sosial inkişaf proqramı dəqiqləşdirilir və Məaliyyə Nazirliyinə təqdim edilir	martın 1-dən gec olmayaraq	Iqtisadi İnkişaf Nazirliyi
Növbəti il üçün dövlət büdcəsinin layihəsi, büdcə-vergə siyasətinin əsas istiqamətləri, növbəti büdcə ili və sonrakı üç il üçün icmal büdcə proqramının ikinci layihəsi baxılmaq üçün Nazirlər Kabinetinə təqdim olunur	cari ilin aprelin 15-dək	Məaliyyə Nazirliyi
Növbəti il üçün investisiya proqramının ikinci layihəsi baxılmaq üçün Nazirlər Kabinetinə təqdim olunur	cari ilin aprelin 15-dək	Iqtisadi İnkişaf Nazirliyi
Dövlət büdcəsindən maliyyə yardımları almaq istəyən bələdiyyələr müvafiq sənədləri və məlumatları Məaliyyə Nazirliyinə təqdim edir	cari ilin mayın 1-dək	bələdiyyələr
Təlimat məktubu büdcənin tertibində iştirak edən təşkilatlara və büdcədən-kənar dövlət fondlarına göndərilir	cari ilin mayın 1-dək	Məaliyyə Nazirliyi
Büdcə gəlirlərinin icrasını təmin edən və büdcədən maliyyələşən təşkilatların fəaliyyət məktubuna uyğun olaraq hazırladığı büdcə layihələri, büdcədən-kənar dövlət fondlarının büdcə göstəriciləri aidiyyəti üzrə Nazirlər Kabinetinə və Məaliyyə Nazirliyinə təqdim edilir	cari ilin iyulun 1-dək	Müvafiq orqanlar və təşkilatlar
Cari ilin altı ayının faktiki nəticələri nəzərə alınaraq, növbəti il üçün orta-məddətli makroiqtisadi göstəricilər, habelə sosial, iqtisadi və investisiya proqramları dəqiqləşdirilərək Məaliyyə Nazirliyinə təqdim edilir	avqustun 1-dək	Iqtisadi İnkişaf Nazirliyi
Büdcə gəlirlərinin icrasını təmin edən və büdcədən maliyyələşən orqanlarla (zarafət oluqda bələdiyyələrlə və başqa hüquq şəxslərlə) təqdim etdikləri büdcə layihələri üzrə müzakirələr aparılır	iyul-avqust aylarında	Məaliyyə Nazirliyi
Büdcə vasitəli hesabına maliyyələşdirilməsi nəzərdə tutulan məqsədli proqramlar, Məaliyyə və Iqtisadi İnkişaf Nazirlikləri ilə razılaşdırılıb Nazirlər Kabinetinə təqdim edilir	sentyabrın 1-dək	nəzərlik, komitə, şirkət, baş idarə və digər büdcə təşkilatları
Növbəti büdcə ili üzrə dövlət büdcəsinin və icmal büdcənin layihəsi və sonrakı üç il üçün icmal büdcənin göstəriciləri Nazirlər Kabinetinə təqdim edilir	cari ilin sentyabrın 10-dək	Məaliyyə Nazirliyi
Növbəti büdcə ili və gələcək üç il üçün iqtisadi və sosial inkişaf konsepsiyası və proqnoz-göstəriciləri, dövlət investisiya proqramlarının layihələri, toplu maliyyə bələdiyyə Nazirlər Kabinetinə təqdim edilir	sentyabrın 10-dək	Iqtisadi İnkişaf Nazirliyi
Növbəti büdcə ili üzrə dövlət büdcəsinin və icmal büdcənin layihəsi, sonrakı üç il üçün icmal büdcənin göstəriciləri və digər sənədlərlə birlikdə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edilir	sentyabrın 25-dək	Nazirlər Kabineti
Növbəti büdcə ili üzrə dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsi ona əlavə edilmiş digər sənədlərlə birlikdə Milli Məclisin müzakirəsinə və təsdiqinə təqdim edilir	cari ilin oktyabrın 15-dən gec olmayaraq	Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

## II. Dövlət büdcəsi layihəsinin müzakirəsi və təsdiq

Növbəti büdcə ili üzrə dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsi ona əlavə edilmiş digər sənədlərlə birlikdə mətbuatda dərc edilir	Milli Məclisə daxil olduğu tarixdən 10 gün ərzində	Milli Məclis
Növbəti büdcə ili üzrə dövlət büdcəsinin layihəsi təsdiq edilir	cari ilin dekabrın 20-dən gec olmayaraq	Milli Məclis
Təsdiq olunmuş dövlət büdcəsinin göstəriciləri, gəlir və xərclərin bölgüsü büdcə təşkilatlarına çatdırılır	bir ay müddətində	Maliyyə Nazirliyi

## III. Dövlət büdcəsinin icrası (yanvarın 1-dən dekabrın 31-dək olan dövr)

Dövlət büdcəsinin kəsirə icrası	yanvarın 1-dən dekabrın 31-dək	Baş Dövlət Xəzinədarlığı
Büdcə gəlirlərinin icrası barədə müəyyən edilmiş formalara uyğun olaraq ilin əvvəlindən artırıq və rüblük hesablarla Maliyyə Nazirliyinə təqdim edilir	hesabat ayından sonrakı ay və növbəti rüblük birinci ay	büdcə gəlirlərinin icrasını təmin edən orqanlar
Büdcə vəsaitindən istifadə barədə müəyyən olunmuş qaydada aylıq, rüblük və ilin əvvəlindən artırıq və funksional, iqtisadi və təşkilati təsnifat üzrə hesablarla Maliyyə Nazirliyinə təqdim edilir	hesabat ayından sonrakı ay və növbəti rüblük birinci ay	Büdcədən maliyyələşən və maliyyə yardımı alan təşkilatlar
Dövlət büdcəsinin icrası barədə aylıq hesabat Nazirlər Kabinetinə təqdim edilir	hesabat ayından sonrakı ayın 25-dək	Maliyyə Nazirliyi
Dövlət büdcəsinin icrası barədə rüblük hesabat Nazirlər Kabinetinə təqdim edilir	növbəti rüblük birinci ayın sonunadək	Maliyyə Nazirliyi
Büdcə gəlirləri üzrə faktiki dəxillimələr ilin birinci yarısı üzrə nəzərdə tutulan göstəricilərdən 30 faiz az olduğu halda Milli Məclis qarşısında büdcədə dəqiqləşdirilmə aparılması barədə məsələ qaldırılır	oktyabrın 1-dən gec olmayaraq	Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Cari ilin dəqiqləşdirilmiş dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsi təsdiq edilir	oktyabrın 15-dən gec olmayaraq	Milli Məclis

## IV. Dövlət büdcəsinin icrası barədə yekun hesabatın hazırlanması və təsdiq

Büdcənin icrası barədə illik hesabat və müvafiq qanun layihəsi hazırlanaraq Nazirlər Kabinetinə təqdim edilir	növbəti ilin aprelin 25-nə kimi	Maliyyə Nazirliyi
Büdcənin icrası barədə illik hesabat və müvafiq qanun layihəsi Prezidentə təqdim edilir	növbəti ilin mayın 5-nə kimi	Nazirlər Kabineti
Büdcənin icrası barədə illik hesabat və müvafiq qanun layihəsi təsdiq olunmaq üçün Milli Məclisə təqdim olunur	növbəti ilin mayın 15-dən gec olmayaraq	Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Dövlət büdcəsinin icrası barədə illik hesabat və müvafiq qanun layihəsinə rəy verilir		Hesablama Palatası
Dövlət büdcəsinin icrası barədə illik hesabat və müvafiq qanun layihəsi təsdiq olunur		Milli Məclis



# MÜNDƏRİCAT

HƏYATIMIZIN BİR İLİ GERÇƏKLİK AYNASINDA .....	3
HÖKUMƏTİN ƏHALİYƏ 2006-CI İL ÜÇÜN BÜDCƏ MÜJDƏSİ .....	5
BÜDCƏ GƏLİRLƏRİ .....	8
BÜDCƏ XƏRCLƏRİ .....	11
BÜDCƏ XƏRCLƏRİNİN TƏSNİFLƏŞDİRİLMƏSİ .....	11
ÜMUMİ DÖVLƏT XİDMƏTLƏRİ XƏRCLƏRİ .....	16
MÜDAFİƏ XƏRCLƏRİ .....	21
MƏHKƏMƏ HAKİMİYYƏTİ, HÜQUQ-MÜHAFİZƏ VƏ PROKURORLUQ XƏRCLƏRİ .....	23
TƏHSİL XƏRCLƏRİ .....	26
SƏHIYYƏ XƏRCLƏRİ .....	29
SOSIAL MÜDAFİƏ VƏ SOSIAL TƏMİNAT XƏRCLƏRİ .....	32
MƏDƏNİYYƏT, İNCƏSƏNƏT VƏ KİV XƏRCLƏRİ .....	36
MƏNZİL VƏ KOMMUNAL TƏSƏRRÜFATI XƏRCLƏRİ .....	39
KƏND TƏSƏRRÜFATI, MEŞƏ TƏSƏRRÜFATI, BALIQÇILIQ, OVÇULUQ VƏ ƏTRAF MÜHİTİN MÜHAFİZƏSİ XƏRCLƏRİ .....	42
SƏNAYE, TİKİNTİ VƏ FAYDALI QAZINTILAR XƏRCLƏRİ .....	46
NƏQLİYYAT VƏ RABİTƏ XƏRCLƏRİ .....	48
ƏSAS BÖLMƏLƏRƏ AİD EDİLMƏYƏN XİDMƏTLƏR .....	51
2006-CI İLİN BÜDCƏ KƏSRİ .....	52
QHT VƏ KİV-İN BÜDCƏ İLƏ BAĞLI FƏALİYYƏT TƏQVİMİ .....	53
BÜDCƏ TERMINLƏRİ LÜĞƏTİ .....	55
BÜDCƏ TƏQVİMİ .....	58